48ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1135 Կ ՊՈԼԻՍ ՇԱԲԱԹ 9 22 ՄԱՐՏ 1905 16 ՄՈՒՇԱՐԻԷ 1323 9 ՄԱՐՏ 1321

Journal Arménien
MANZOUMÉ-I-EFKIAR
Grand' Rue de la S-Porte,
CONSTANTINOPLE

ՅԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅՍԷՐԵԱՆ
ՈՐՈՒ Կ'ՈՒՂՂՈՒՄ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
38, Գլաւր Ռիւ Ճատտէար, 38

Խմբագրութեան ուղղուած գրութիւններ եւ չեն տրուիր

Մանզումէի Էֆքեար

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԴԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

منظومهٔ افکار
ارمنیه یوی وسیاسی غزه‌در
صاحب امتیازی : اوهانس فرید
اداره‌خانه‌سی باب‌عالی جاده‌سنده نومرو ۳۸

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
Պոլսոյ համար	80 ղ.	50 ղ.
Գաւառներու համար	108 »	60 »
Արտասահմանի համար	25 ֆր.	13 ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար, տողը 5 ղրուշ
Մէկ անգամէ աւելի ժամանակամիջոցի համար մասնաւոր պայմաններ։

10 ՓԱՐԱ — ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ "ՄԱՆԶՈՒՄԷ„ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ (23)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆՕԹԵՐ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՅՈՒՒՆ ՅԱՆՑԱՒՈՐՆԵՐԸ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԷՄ ՄԱՀ

Այն տունը ուր կը գտնուինք Ամիս-Ապապայի կեդրոնն է, բարձրադիր. ուրկէ կը դիտէի քաղաքը։

Շէյվայի կառավարութեան կեդրոնը ասկէց առաջ Անքոպէյն էր և տակաւին Մենելիքի կայսր ասկէց 20 տարի առաջ մայրաքաղաքը փոխադրեց մեր դէմը գտնուող բարձր լերան վրայ Անթիթօ քաղաքը, որ աւերեալ կը մնայ դեռ։ Այդ տեղը ծովէն 3200 մէթր բարձր է, ցուրտ և շատ անգամ ամպերով ծածկուած։ Թէյիս կայսրուհին լերան գագաթը տաքցուց և անկէց 3 ժամ անդին գտնուող դաշտագեղը, այսինքն Ամիս-Ապապայի արդի տեղը հաւնելով, հոս ամարանոց մը չինել կուտայ, որով արքունիքը մեծամեծները և ուրիշներ կ'իջնեն և մայրաքաղաքն ալ կը փոխադրուի հոս։ Կայսրուհին իր առաջնոցին անունը Ամիս-Ապապա դրած ըլլալով, նոր մայրաքաղաքն ալ այդպէս կոչուեցաւ։ Ամիս տեղական բարբառով (տարբերէն «տաբ») նոր կը նշանակէ. Ապապա ալ ծաղիկ. որով Ամիս-Ապապայի նշանակութիւնն է «Նոր Ծաղիկ»։ Երկիրը խորհուրդ է և բլրաշղթայի ձեւ ըլլալով, մեծամեծներ և երեւելիներ մէյ մէկ բարձունք կամ առելի հաւնելով հոն չինած են իրենց բնակարանները, որոնք իրարմէ հեռու ըլլալով, քաղաքը աւելի բանաւեղի երեւոյթ ունի քան քաղաքի։ Ասոնք որ մայրաքաղաքին մէջ բնակարան չունին, երբ հոն գան վրան կը կազմեն, որով տունները վրաններով խառնուած են ամէն կողմ։

Առայժմ քաղաքին բնակչութիւնը 50,000ի մօտ է։ Մենելիք կայսր ասկէց առաջ 5 ժամ անդին Ամիս Այէմ (Նոր Աշխարհ) անուն ապարանք մը և յետոյ ասոր և Ամիս Ապապայի միջեւ ալ ճշնէլի անուն ուրիշ ապարանք մը չինեց և այդ կողմերը զբաւսավայրի վերածեց։ Այժմ մայրաքաղաքէն մինչեւ այդ տեղուանքը խճուղի կը չինուի։ Ճարտարագէտները Ֆրանսացի են և ժողովուրդը տարապարհակ կ'աշխատի։ Իրենց ցոյց տրուած գործը պարտական են կատարել կրցածնուն չափ։ Օրինակի համար, քար քակելու բան չգտնուելով, փայտերու ծայրը երկաթներ կը դնեն և այպէս կը քակեն քարերը։ Ձեռնասայլ և կողով չըլլալով քարերը իրենց գլխուն վրայ և հողը իրենց փէշերովը կը կրեն։ Մեր երկրին մէջ հինգ հոգիի տեսնելիք գործը հոս 40–50 հոգի հազիւ կը տեսնէ, որովհետեւ գործիք բնաւ չկայ։ Ամէնէն ծանր այխատութիւնները չըղթայակապ բանտարկեալներուն կը յանձնուի։ Ասոնք կ'աշխատին խարազանուած պահապանի մը հսկողութեան տակ։

Ամիս Ապապա ծովէն 2750 մէթր բարձր է և ամէն կէս օրէ վերջ անձրեւ տեղալուն, մեր ձմրան հագուստներով կը մտնք։ Շէնքերը միայարկ են։ Միայն կայսեր պալատը, նոր չինուելու վրայ եղող դեսպանատունները և օտար վաճառականներու մէկ քանի տունները երկյարկ են։

Կիրակի, 6 յունիս։

Իսլամ մէկ քանի կլօնաւորներու այցելութենէն ետք եկաւ Մենելիքի արքունիքին մեծ պաշտօնատարը Մ. Իլկ, Մենելիք կայսեր բարեւները հաղորդեց, որպիսութիւնս հարցուց ապոր կողմէ և յայտնեց թէ Ն. Վեհափառութիւն մէկ քանի օրէն իր սուգը աւարտելով Ամիս Ապապա պիտի դառնայ և մեզի պիտի ընդունի։ Կայսեր ամենասիրելի մէկ թոռը մեռած ըլլալով, կայսրը, արքունիքը, աւագանին և ժողովուրդը սուգի մէջ էր։

Կէս օրէն ետք մայրաքաղաք գընացող Հայոց և Յունաց երեւելիները այցելեցին ինծի։

Այսօր կիրակի ըլլալով դէմի չուկայի հրապարակը պարապ է։ Այդ տեղը պատժոյ հրապարակ ալ է եղեր և ծառերէն յանցապարտներ կը կախեն եղեր։

Ամէն տեղի պէս, Հապէշիստանի մէջ ալ պատիժը յանցանքին կամ ոճիրին համեմատ կը տրուի։ Ան տեղի պատիժները սակայն, իրենց կարմիր պղպեղներուն պէս սաստիկ են։ Հոս խարազանի պատիժ կայ սովորաբար։ Դատապարտեալը կռնակի վրայ կը պառկեցնեն ձեռքերը ոտքերը կապած փոկով կամ չուանով զոր քանի մը հոգի այնքան ուժգին կը քաշեն որ մարդուն թեւերն ու ոտքերը փրթելու ատիճանին կը հասնին։ Այս ձգտումէն դէմքն ու ժրմինը գետին չդպչիր ալ, այլ օդին մէջ կախուած էր մնայ։ Դահիճը երկար խարազանով մը ոնխնայ կը հարուածէ մարդուն մերկ մնացած սրունքներուն, կռնակին և յետոյքին։ Գոռոյթիւն, չարութիւն գործողներուն, կրօնական նուիրական բաները անարգողներուն ձեռքը կամ ոտքը և կամ երբեմն ալ խաչաձեւ, այսինքն աջ ձեռքը և ձախ ոտքը կը կտրուին։ Այս պատիժն ալ վերոյիշեալ հրապարակին վրայ կը գործադրուի։ Այս կտրատումէն առաջ, յանցապարտին ազգականները և կամ բարեկիրներ երկաթի կտոր մը կը կարմրցնեն և կամ ամանով իւղ կ'եռացնեն, որպէս զի ձեռքը կամ ոտքը կտրուելուն պէս, կամ իւղին մէջ մխրճեն և կամ հրաչէկ երկաթով խարեն. արիւներթութիւնը կտրելու համար։ Եթէ մէկը չգտնուի որ այս բարիքը ընէ մեղաւորին, հէգ մարդը արիւնը վազելով վազելով կը մեռնի. ինչպէս կ'ըլլայ յաճախ։ Խուալիոյ հետ պատերազմին ժամանակ, Իտալացիք իրենց բռնած երկրին բնիներէն չատ մը զորք առած էին։ Ասոնք երբ կուիին մէջ Հապէշներուն ձեռքը կ'իյնային, իբր հարենիքին դէմ դաւաղներ ձեռքերնին կամ ոտքերնին կը կտրուէր և յաճախ արիւնահոսութենէ կը մեռնէին։

Մարդասպանին պատիժը մահ է։ Եթէ սպանեալին զաւակը կամ ընտանիքը չհաւանի առաջարկուած արեան գինը առնելու, ոճրագործը կը յանձնուի կամ դահիճին և կամ եթէ ընտանիքը ուզէ ինք կը պահանջէ ոճրագործը և զայն կ'սպանէ այն ձեւով որով միւսը չարագործած էր։ Եթէ գնդակով մեռցուցած էր, գնդակով, եթէ դայտնով՝ դայտնով։ Այս պարագաներուն մէջ վրիժառուն յաճախ անողոք է։ Ամբաստանեալը չսպանէր, այլ երբ ան կապուած դրուած է հրապարակին վրայ, հարուածով մը վիզը կտրելու ձեւով կը յարձակի, բայց միայն կ'սպառնայ և այսպէս կը չարչրկէ մարդը։ Մեռցնելէ առաջ չիթը, ականջը և յետոյ կամաց կամաց վիզը կը կարէ։ Իսկ երբ սպանեալին ընտանիքը արեան գինին հաւանին, այն ատեն մարդասպանը կը հատուցանէ զայն եթէ դրամ չունի զրաւով և երաշխաւորութեամբ՝ յետոյ վճարելու համար։ Եթէ մինչեւ օրշեալ օրը դրամը չտայ, պարտական է իր կեանքը տալու, ինչ որ հազուադէպ է. որովհետեւ այսպէս արեան գին հաւանողներուն ամէն մարդ կ'օգնէ։ Երբ մարդասպանը դրամ չունենայ. ձեռքը տարօրինակ ձայնով թմբուկ մը կ'առնէ, գլխէն մինչեւ ոտքը սաւանի մը կը փաթթուի, գիւղէ գիւղ կ'երթայ, թմբուկը կը զարնէ կը մուրայ և ժողովուրդը հասկնալով նպատակը կ'ողորմի։

×

Իսահ. Գոռնաթիս Ամիրանաթիս։

Հապէշիստան գացողը այս բառերը այնքան կը լսէ որ հետաքրքրութեամբ նշանակութիւնը կը հարցնէ։ «Իյշի» կը նշանակէ՝ «չատ լաւ, աւիջապէս»։ Բայց Հապէշիստանի մէջ երբ բան մը ըսես և դէմինդ այդ պատասխանը տայ, գործ չունիս նէ ժամերով սպասէ։ Հոն ժամանակը արժէք չունի։ Իսկ Գոռնաթիս Ամիրանաթիս կը նշանակէ «Աստուծով վաղը, Աստուծով միւս օր»։ Ան ալ սահման չունի։

Զէյէրիա լիֆէնտի պատմեց թէ այս դանդաղութեան ինք ալ զոհ գացած է։ Ամիս Ապապայէ ծիլոթի 45 օրէն հասած է։ Բայց այս երկար ճամբորդութեան ատեն բաւական բան սորվեցաւ։ Նոյն վայրկենին Տանիէլ Ժագօրն անբաւարարելի հրճուանքով մը,

—Տղա՛յ մը, գոչեց, այո՛, փոքրիկ աղեկ մը։

Ամէնքը մէկէն երիտասարդ քարտուղարին դարձան ու զարմացական հարցումներով,

—Ո՞ւր է, ո՞ր կողմն է, գոչեցին։

—Ցաւքը, ծովեղերքը նայեցէք, ըսաւ։

Բոլոր դիտակները դէպի հոն ուղղուեցան, և անմիջապէս հուրբայի սատկելի աղազակ մը թնդացուց մթնոլորտը։ Ամէնքն ալ տեսած էին տղեկ մը որ կղզեակին եզրը կեցած ահնդէտ կ'սպասէր շոգեմակոյկին։ Բոլ Մառկոի. թա, որ բաւական սրատես էր,

—Ո՛չ միայն աղեկ մը, գոչեց, այլև սպիտակամորթ աղեկ մը, Ատուած իմ, հազիւ տասը տասներկու տարեկան։ Ինչպէս պէտք չէ որ ըլլայ ապահովապէս։

—Տեսէք, տեսէք, ի՛նչ ճարտարութեամբ նշաններ կուտայ մեզի, ասկէ սրատուչ հրաւէր մը չկրնար ըլլալ։

—Բայց ալ հսկայ չուն մը կայ, որ մեզի տեսնելով կը հաչէ։

Ճարտարագէտը ուժգնանքի մեծ չունչ մը առաւ և փութացուց նաւապետին հրամանը։

Նաւապետը խոր հառաչով մը։

—Ցաւքը, ասոնց ամենքը ինչ ալ ըսեն, ինչ ալ ընեն, ինչ ալ ուզեն, ոչ մէկ նաւ կրնայ մեզի հասնիլ։ Ինչ ալ ընենք, ինչ ալ ուզենք, ինչ ալ ըսենք, ոչ մէկ նաւ կրնայ մեզի հասնիլ։ Ինչ ալ ընենք, ինչ ալ ուզենք, ինչ ալ ըսենք, ոչ մէկ նաւ կրնայ մեզի հասնիլ։

Ամենքը մէկէն երիտասարդ քարտուղարին դարձան ու զարմացական հարցումներով,

—Ո՞ւր է, ո՞ր կողմն է, գոչեցին։

—Ցաւքը, ծովեղերքը նայեցէք, ըսաւ։

Բոլոր դիտակները դէպի հոն ուղղուեցան, և անմիջապէս հուրբայի սատկելի աղազակ մը թնդացուց մթնոլորտը։ Ամենքն ալ տեսած էին տղեկ մը որ կղզեակին եզրը կեցած ահնդէտ կ'սպասէր շոգեմակոյկին։ Բոլ Մառկոի. թա, որ բաւական սրատես էր,

—Ո՛չ միայն աղեկ մը, գոչեց, այլև սպիտակամորթ աղեկ մը, Ատուած իմ, հազիւ տասը տասներկու տարեկան։ Ինչպէս պէտք չէ որ ըլլայ ապահովապէս։

—Տեսէք, տեսէք, ի՛նչ ճարտարութեամբ նշաններ կուտայ մեզի, ասկէ սրատուչ հրաւէր մը չկրնար ըլլալ։

—Բայց ալ հսկայ չուն մը կայ, որ մեզի տեսնելով կը հաչէ։

Ճարտարագէտը ուժգնանքի մեծ չունչ մը առաւ և փութացուց նաւապետին հրամանը։

Նաւապետը խոր հառաչով մը։

—Ցաւքը, ասոնց ամենքը ինչ ալ ըսեն, ինչ ալ ընեն, ինչ ալ ուզեն

ԱՐՏԱՔԻՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՄՈՒՔՏԷՆԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԻՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Գերման բանակեմ բարձրաստիճան զօրավարի մը կողմէ գրուած

*Մուքտէնի ճակատամարտին մէջ — արդարեւ ամէնէն ուժգինը զոր երբեք կը ճանչնայ Պատմութիւնը — երրորդ անգամ ըլլալով Մ. Արեւելեան պատերազմը վարող երկու Տէրութեանց գլխաւոր զօրութիւնները իրարու հետ փոթթուեցան յաղթութեան դափնիին համար։ Դարձեալ, ինչպէս նախորդ մեծ ճակատամարտներուն մէջ և այս պատերազմին բոլոր երկրորդական կռիւներուն մէջ, վճռականութիւնը ի նպաստ Ճարոնցիներուն եղաւ։ Անոնց չահած ռազմագիտական յաղթութեան սեւեռութեան և ասոր մօտալուտ ռազմագիտական հետեւութիւններուն վրայ վերջնական դատաստան մը ընել դեռ կարելի չէ մեր ձեռքը գտնուած լուրերով։ Ամէն պարագայի մէջ Քուրոբաթքինի կրած պարտութիւնը մինչեւ հիմակուանները չատ աւելի ծանր է։ Պարտութիւնը ա՛յնքան աւելի ծանր է, որովհետեւ այս անգամ թիւերը երկուստեք գրեթէ հաւասար էին, եւ Ռուսք կը գտնուէին բնական և արուեստական հզօր ամրութիւններու մէջ։ Քանի որ Ճարոնցիք այս վիճակին մէջ իսկ յարձակելու սիրտ ցրին, և յաղթազարար յարձակումը առաջ տանելու կարողացան, ըսել է որ իրենք գերազանց էին իրենց ուժերուն ներքին արժէքին և իրենց հրամատարութեան կողմէ։ Ռուս զինուորներն ալ այն արիւնոտ կռիւներուն մէջ ամէն առթիւ հաւատարիմ գտնուեցան իրենց հին համբաւին և արիութեան։ Սպաներէներու և վիրաւորներու ծանր կորուստները, յաղթական կողոպուտներու և գերիներու սակաւութիւնը պատիւ կը բերէ ռուս զինուորին։ Բայց նոյնը Ճարոնցիներուն համար ալ ճշմարիտ է։ Հայրենասիրութեան և մահասաց արիութեան կողմէ հաւասար էին Ռուսերուն, իսկ ռազմագիտական և հրամատարական տեսակէտով յոյժ գերազանց էին անոնցմէ։ Բայց մը՛ր էր արդեօք ռուս հեծելազօրքը ճակատամարտէն առաջ կամ անոր միջոցին, ինչպէս թոյլ տուաւ որ 150 քիլոմէթր երկայն ճակատային գծի մը վրայ Ճարոնցիք յաջողցնէին իրենց պաշարողական շարժումը։ Երբ այս տողերը կը գրեմ (Մարտ 15) տակաւին բոլորովին յայտնուած չեն ռուսական կորուստներուն չափը և բնութիւնը, բայց ապահովապէս կարծուածէն չատ աւելի պիտի ըլլայ, և ռուս բանակը կարողութիւն պիտի չունենայ նոր ընդդիմութիւն սարքելու չուտով։ Ճարոնական բանակն ալ ծանր զոհողութիւններով միայն կրցաւ իր յաջողութիւնները ձեռք բերել։ Ինչպէս եղաւ նախորդ երկու ճակատամարտներէն վերջ, տասնօրեայ կռիւներէն վերջ ողջ մնացողներուն կարողութիւնը գործունէութեան ծայր աստիճանին պէտք է հասած ըլլայ, կամ արդէն իսկ մտեցած է անոր։ Մանաւորապէս յոգնած պէտք է ըլլայ ճարոնական ձախ ծայրագոյն թեւը, որ պաշարողական գործողութեան ամէնէն ծանր պաշտօնը կատարեց։ Եթէ Ռուսիա օրական հազար մարդ զրկէ սիպիրեան երկաթուղիով, երեք ամսուան մէջ գրեթէ 100,000 հոգիի յաւելում մը պիտի կրէ Խարպինի մէջ ռուս բանակը։

Ճարոնցիք ինչ պիտի ընեն եթէ Ռուսք Խարպին տանին և թերեւս անկէց ալ դուրս ելնեն։ Իրենց հայրենի օժանդակ ազբիւրներէն և հաղորդակցութեանց գիծերէն հեռացած, պիտի պարտաւորուին միշտ աւելի օգնական զօրքեր յատկացնել իրենց կրունակի հաղորդակցութիւնները ապահովելու համար։ Այս նպատակին նոր զօրք յատկացնելու խնդիրը դիւրին է թէ բաւական ծանր է Ճարոնի համար, ոչ թէ միայն բուն բանակին կորուստները պէտք է դարմանուին, այլ նաեւ նոր կազմութիւններով պիտի ամրացուին։ Երթալով կը մօտենայ ա՛յն ժամանակէտը ուր Ճարոնցիներուն համար վտանգաւոր պիտի ըլլայ յարձակողականին շարունակութիւնը։ Եւ Ճարոնական նոր յառաջխաղացումը ինչ նպատակի կրնայ ծառայել։

Ռուսաստանեան պատերազմին քաղաքական նպատակն է հիւսիսային արեւելեան Ասիոյ մէջ առաւելակշիռ ազդեցութիւնը։ Ամենաբարձր նշանակութիւն ունեցող չահեր կան նժարին մէջ երկու կողմերուն համար ալ։ Ռուսիա հարիւր տարիէ աւելի անչափելի զոհողութիւններով և անագին հարստութիւններ վրայ տալով Խաղաղական օվկիանոսին մէջ այնքան կարեւոր դիրք մը բռնեց։ Առոյգ, աշխոյժ Ճարոն հոն գերիշխանութիւնը իրեն համար կը պահանջէ։ Ճարոնի պատերազմական նպատակն է Ռուսիան պարտաւորել ա՛յնպիսի հաշտութեան կնքելի մը, որ գոհացէ իր ա՛յդ պահանջումը։ Ազէ՛կ ուշադրութիւն ըրէ՛ք, ա՛յսպիսի հաշտութեան մը կընքումին պարտաւորել։ Վէճի տակ եղած սահմաններէն Ռուսիան բանի ուժով դուրս քշելը չի բաւեր Ճարոնի իր նպատակին հասնելու համար։ Պատերազմական վիճակը ցոյցի չարտնակէ, կրնան դարձեալ Ճարոնի համար կորսուիլ իր ձեռք բերած զինուորական առաւելութիւնները։

Սակայն զինուորական ձախողուածները չեն կրնար Ռուսիոյ պէս Տէրութիւն մը պարտաւորել ա՛յսպիսի հաշտութեան մը կնքումին։ Որպէսզի Ռուսիոյ պէս Տէրութիւն մը հպատակի ա՛յդպիսի կարգադրութեան, պէտք է որ վճռայ նախ անոր կազմակերպեալ բոլոր զօրութիւնը, կամ կռուելու անկարող վիճակի մը մատնուած ըլլայ այլեւս, և չի կրնայ միջոց մը ունենալ այլեւս նոր ուժեր կազմակերպելու իր կորուսեալ ազդեցութիւնը և սահմանը ձեռք ձգելու համար։ Ճիշդ ա՛յսպէս էր կացութիւնը Բրուսիոյ համար Պոնապարդի օրերուն Թիլսիթի հաշտութեան ժամանակ։ Ֆրանսա ալ գրեթէ այս արտաքոյ կարգութեան մէջ կը գտնուէր, երբ 1871ին հրամայեցաւ ընդդիմութիւնը շարունակել Բրուսիոյ դէմ։ Բայց չիտակը խօսելով Ռուսիա դեռ այդ աստիճանին եկած չէ, և Ճարոնի կողմէ նոյնօրինակ պարտադրիչ կացութեան մը ժամանուած չէ։ Եթէ Ճարոնական զօրութիւնը տակաւին հազարաւոր քիլոմէթր ալ քշէ։ վռնտէ Ռուսիան, և անոր ձեռքէն խլէ տակաւին երկրի ընդարձակագոյն մասեր, Ռուս կայսրութեան աւելի մեծ մասը անդրդուելի կը մնայ յուսէ։

Հետեւաբար, այս տեսակէտով հաւանական է որ Ճարոնցիք պարտեալ ռուսական բանակը Խարպինէն ալ հեռի չնալածեն, այլ միայն ձեռնարկեն Վլատիվոսթոքի պաշարման, և նուաճեալ սահմաններուն մէջ հաստատուելով սպասեն Ռուսիոյ ապագայ որոշումներուն և քննելիքներուն։ Եւ որովհետեւ Ռուսիա երկար ժամանակի պէտք ունի հակայարձակումի մը ձեռնարկելէ առաջ, հետեւաբար Վլատիվոսթոքի պաշարումէն վերջ ցամաքային կռիւը բաւական երկարաձգեալ դադար մը պիտի ունենայ։ Դէպքերու ընթացքին մէջ Պալթիկեան նաւատորմին ընելիք գործը առաւելագոյն ազդեցութեան ունենալ։ Եւ որովհետեւ նոյն ինքն Ռուսիա այս մասին մեծ յոյսեր չունի։

Հիմա կ'ուզէ որ բուն զինուորական դէպքերէն դուրս նկատողութեան առնուին ուրիշ պարագաներ, այսինքն թէ նոյն իսկ յաղթականին համար ի՛նչ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ այս երկարաձգ պատերազմը անտնտական և ելմտական տեսակէտով։

Երկու Տէրութեանց պատերազմական ծախքերը իրարմէ իրական տարբերութիւն չեն կրնար ունենալ։ Բայց Ռուսիա աւելի լայն ուսեր ունի, չորս անգամ աւելի բնակիչ, լիուն անգամ աւելի ընդարձակ երկիր և վեց անգամ աւելի մեծ տարեկան ելմտացոյց ունի քան Ճարոնը։ Եւ եթէ Ռուսիոյ հանրային պարտքը պատերազմէն առաջ 20 միլիառ մարք աւելի էր, Ճարոնի հանրային պարտքէն տասնապատիկ աւելի, բայց պատերազմին ձեռնարկեց դրամական ահագին պահեստ մը ունենալով իր տրամադրութեան տակ, և այսօր իսկ կարծուածին չափ ինկած չէ հրապարակին վրայ Ռուսիոյ վարկը։ Իրաւ է որ ցուցին պարտութիւններուն պատճառաւ այդ վարկը վնասուեցաւ, բայց ապահով եղէ՛ք որ Ռուսիա դրամի կարօտութեան համար չէ որ հաշտութիւն պիտի կնքէ։ Դրամական տեսակէտով Ռուսիոյ պայմանները Ճարոնականներէն նպաստաւոր են, որովհետեւ Ճարոնի ազգային դրամագլուխը ի մասոյ կը սպառի, և հակառակ փայլուն յաղթութիւններուն և ճարպիկութիւններուն, չի կարծուիր որ Ճարոն արտասահմանի մէջ դիւրաւ դրամ գտնէ, քանի որ Ռուսիա հաշտութիւն չի կնքեր։

Ինչ բան գիտենք սա՛ կէտին վրայ թէ այս դժուարին պատերազմը ո՞ր ստիճան կ'ազդէ Ճարոնի տնտեսական կեանքին վրայ, կամ ո՞ր աստիճան արդէն ազդած է։ Բայց բնաւ տարակոյս չկայ թէ մարդկային ոյժի և նիւթական միջոցներու զոհողութիւններ արդէն իսկ Ճանրապէս ճնչեցին Ճարոնի ժողովուրդին վրայ։ Ճարտարարուեստին և վաճառականութեան վրայ պատերազմին ազդեցութիւնը Ռուսիոյ մէջ ալ հեշտեալ զգալի կ'ըլլայ։ Բայց կ'երեւի թէ երկրագործ դասակարգին վրայ նոյն չափով ազդած չէ, և գիտենք թէ Ռուսիոյ ժողովուրդին ամենամեծ մասը երկրագործութեամբ կ'ապրի։

Իրաց այս վիճակին մէջ կը տեսնուի թէ երկու Տէրութիւններն ալ, մանաւանդ Ճարոն սկսած են զգալ տնտեսական ճնշումը այս պատերազմին։ Բուն խնդիրը ա՛յն է թէ պատերազմը ո՛րքան պիտի տեւէ։ Թերեւս երկու Տէրութիւնները իրենք իրենցմէ պահ մը զինադադար կնքեն։ Բայց նորէն պիտի սկսի Մ. Արեւելքի տիրապետութեան կռիւը, երբ երկու հակառակորդներէն մէն ինքզինքը բաւական զօրացած զգայ նոր յաղողութեան մը յոյսով առաջ նետուելու համար։

(Նայէ Ֆրայէ Բիւսէ)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Նայէ Ֆրայէ Բրեսէ»ի Մարտ 19ի խմբագրականն

Ցորվէնեաէ Ռուսք Թիլսի կը պարպեցին Մարտ 15ին, և 16ին ալ անցան գաղթին քաղաքին հիւսիսային կիրճէն, բանակին բռնելիք նոր ընթացքին վրայ լուրերը պակսեցան։ Հետեւաբար յայտնի չէ թէ Լինէվիչ այս միջոցին Թիլսիթի հիւսիսային կողմերը կը մնա՞յ դիմադրութիւն մը պատրաստելու համար հալածող Ճարոնցիներուն դէմ, թէ առանց ժամանակ կորսնցնելու կարգադրութիւններ կ'ընէ շարունակելու համար նահանջը դէպի Սուսկարի կեսը։

Ակէց առաջ Թիլսինի վրայ խօսած ատենիս քննեցինք թէ անոր մէջ մնալը ինչ նպաստաւոր և անպատեհ կողմեր ունի, և թէ միւս կողմէ Սուսկարի գետին եւեւ օգտակար նոր համախմբութիւնը ինչ արժէք ունի։ Ռուսական բանակին հիմակուան դրութիւնը թերեւս երբեք հանդիպած չենք մեր ամբողջ ասպարէզի մէջ։ Ամէն բան ալ կ'ենթադրուի թէ Ռուսիոյ դէմ։ Բայց չիտակը խօսելով Ռուսիա դեռ այդ աստիճանին եկած չէ, և Ճարոնի կողմէ նոյնօրինակ պարտադրիչ կացութեան մը ժամանուած չէ։ Եթէ Ճարոնական զօրութիւնը տակաւին հազարաւոր քիլոմէթր ալ քշէ։ վռնտէ Ռուսիան, և անոր ձեռքէն խլէ տակաւին երկրի ընդարձակագոյն մասեր, Ռուս կայսրութեան աւելի մեծ մասը անդրդուելի կը մնայ յուսէ։

Հետեւաբար, այս տեսակէտով հաւանական է որ Ճարոնցիք պարտեալ ռուսական բանակը Խարպինէն ալ հեռի չնալածեն, այլ միայն ձեռնարկեն Վլատիվոսթոքի պաշարման, և նուաճեալ սահմաններուն մէջ հաստատուելով սպասեն Ռուսիոյ ապագայ որոշումներուն և քննելիքներուն։ Եւ որովհետեւ Ռուսիա երկար ժամանակի պէտք ունի հակայարձակումի մը ձեռնարկելէ առաջ, հետեւաբար Վլատիվոսթոքի պաշարումէն վերջ ցամաքային կռիւը բաւական երկարաձգեալ դադար մը պիտի ունենայ։ Դէպքերու ընթացքին մէջ Պալթիկեան նաւատորմին ընելիք գործը առաւելագոյն պիտի ըլլայ յարձակողականին շարունակութիւնը։ Եւ Ճարոնական նոր յառաջխաղացումը ինչ նպատակի կրնայ ծառայել։

Ռուսաստանեան պատերազմին քաղաքական նպատակն է հիւսիսային արեւելեան Ասիոյ մէջ առաւելակշիռ ազդեցութիւնը։ Ամենաբարձր նշանակութիւն ունեցող չահեր կան նժարին մէջ երկու կողմերուն համար ալ։ Ռուսիա հարիւր տարիէ աւելի անչափելի զոհողութիւններով և անագին հարստութիւններ վրայ տալով Խաղաղական օվկիանոսին մէջ այնքան կարեւոր դիրք մը բռնեց։ Առոյգ, աշխոյժ Ճարոն հոն գերիշխանութիւնը իրեն համար կը պահանջէ։ Ճարոնի պատերազմական նպատակն է Ռուսիան պարտաւորել ա՛յնպիսի հաշտութեան կնքելի մը, որ գոհացէ իր ա՛յդ պահանջումը։ Ազէ՛կ ուշադրութիւն ըրէ՛ք, ա՛յսպիսի հաշտութեան մը կընքումին պարտաւորել։ Վէճի տակ եղած սահմաններէն Ռուսիան բանի ուժով դուրս քշելը չի բաւեր Ճարոնի իր նպատակին հասնելու համար։ Պատերազմական վիճակը ցոյցի չարտնակէ, կրնան դարձեալ Ճարոնի համար կորսուիլ իր ձեռք բերած զինուորական առաւելութիւնները։

Սակայն զինուորական ձախողուածները չեն կրնար Ռուսիոյ պէս Տէրութիւն մը պարտաւորել ա՛յսպիսի հաշտութեան մը կնքումին։ Որպէսզի Ռուսիոյ պէս Տէրութիւն մը հպատակի ա՛յդպիսի կարգադրութեան, պէտք է որ վճռայ նախ անոր կազմակերպեալ բոլոր զօրութիւնը, կամ կռուելու անկարող վիճակի մը մատնուած ըլլայ այլեւս, և չի կրնայ միջոց մը ունենալ այլեւս նոր ուժեր կազմակերպելու իր կորուսեալ ազդեցութիւնը և սահմանը ձեռք ձգելու համար։ Ճիշդ ա՛յսպէս էր կացութիւնը Բրուսիոյ համար Պոնապարդի օրերուն Թիլսիթի հաշտութեան ժամանակ։ Ֆրանսա ալ գրեթէ այս արտաքոյ կարգութեան մէջ կը գտնուէր, երբ 1871ին հրամայեցաւ ընդդիմութիւնը շարունակելէ Բրուսիոյ դէմ։ Բայց չիտակը խօսելով Ռուսիա դեռ այդ աստիճանին եկած չէ, և Ճարոնի կողմէ նոյնօրինակ պարտադրիչ կացութեան մը ժամանուած չէ։ Եթէ Ճարոնական զօրութիւնը տակաւին հազարաւոր քիլոմէթր ալ քշէ։ վռնտէ Ռուսիան, և անոր ձեռքէն խլէ տակաւին երկրի ընդարձակագոյն մասեր, Ռուս կայսրութեան աւելի մեծ մասը անդրդուելի կը մնայ յուսէ։

Հետեւաբար, այս տեսակէտով հաւանական է որ Ճարոնցիք պարտեալ ռուսական բանակը Խարպինէն ալ հեռի չնալածեն, այլ միայն ձեռնարկեն Վլատիվոսթոքի պաշարման, և նուաճեալ սահմաններուն մէջ հաստատուելով սպասեն Ռուսիոյ ապագայ որոշումներուն և քննելիքներուն։ Եւ որովհետեւ Ռուսիա երկար ժամանակի պէտք ունի հակայարձակումի մը ձեռնարկելէ առաջ, հետեւաբար Վլատիվոսթոքի պաշարումէն վերջ ցամաքային կռիւը բաւական երկարաձգեալ դադար մը պիտի ունենայ։ Դէպքերու ընթացքին մէջ Պալթիկեան նաւատորմին ընելիք գործը առաւելագոյն ազդեցութեան ունենալ։ Եւ որովհետեւ նոյն ինքն Ռուսիա այս մասին մեծ յոյսեր չունի։

Հիմա կ'ուզէ որ բուն զինուորական դէպքերէն դուրս նկատողութեան առնուին ուրիշ պարագաներ, այսինքն թէ նոյն իսկ յաղթականին համար ի՛նչ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ այս երկարաձգ պատերազմը անտնտական և ելմտական տեսակէտով։

Երկու Տէրութեանց պատերազմական ծախքերը իրարմէ իրական տարբերութիւն չեն կրնար ունենալ։ Բայց Ռուսիա աւելի լայն ուսեր ունի, չորս անգամ աւելի բնակիչ, լիուն անգամ աւելի ընդարձակ երկիր և վեց անգամ աւելի մեծ տարեկան ելմտացոյց ունի քան Ճարոնը։ Եւ եթէ Ռուսիոյ հանրային պարտքը պատերազմէն առաջ 20 միլիառ մարք աւելի էր, Ճարոնի հանրային պարտքէն տասնապատիկ աւելի, բայց պատերազմին ձեռնարկեց դրամական ահագին պահեստ մը ունենալով իր տրամադրութեան տակ, և այսօր իսկ կարծուածին չափ ինկած չէ հրապարակին վրայ Ռուսիոյ վարկը։ Իրաւ է որ ցուցին պարտութիւններուն պատճառաւ այդ վարկը վնասուեցաւ, բայց ապահով եղէ՛ք որ Ռուսիա դրամի կարօտութեան համար չէ որ հաշտութիւն պիտի կնքէ։ Դրամական տեսակէտով Ռուսիոյ պայմանները Ճարոնականներէն նպաստաւոր են, որովհետեւ Ճարոնի ազգային դրամագլուխը ի մասոյ կը սպառի, և հակառակ փայլուն յաղթութիւններուն և ճարպիկութիւններուն, չի կարծուիր որ Ճարոն արտասահմանի մէջ դիւրաւ դրամ գտնէ, քանի որ Ռուսիա հաշտութիւն չի կնքեր։

Ինչ բան գիտենք սա՛ կէտին վրայ թէ այս դժուարին պատերազմը ո՞ր ստիճան կ'ազդէ Ճարոնի տնտեսական կեանքին վրայ, կամ ո՞ր աստիճան արդէն ազդած է։ Բայց բնաւ տարակոյս չկայ թէ մարդկային ոյժի և նիւթական միջոցներու զոհողութիւններ արդէն իսկ Ճանրապէս ճնչեցին Ճարոնի ժողովուրդին վրայ։ Ճարտարարուեստին և վաճառականութեան վրայ պատերազմին ազդեցութիւնը Ռուսիոյ մէջ ալ հեշտեալ զգալի կ'ըլլայ։ Բայց կ'երեւի թէ երկրագործ դասակարգին վրայ նոյն չափով ազդած չէ, և գիտենք թէ Ռուսիոյ ժողովուրդին ամենամեծ մասը երկրագործութեամբ կ'ապրի։

Իրաց այս վիճակին մէջ կը տեսնուի թէ երկու Տէրութիւններն ալ, մանաւանդ Ճարոն սկսած են զգալ տնտեսական ճնշումը այս պատերազմին։ Բուն խնդիրը ա՛յն է թէ պատերազմը ո՛րքան պիտի տեւէ։ Թերեւս երկու Տէրութիւնները իրենք իրենցմէ պահ մը զինադադար կնքեն։ Բայց նորէն պիտի սկսի Մ. Արեւելքի տիրապետութեան կռիւը, երբ երկու հակառակորդներէն մէն ինքզինքը բաւական զօրացած զգայ նոր յաղողութեան մը յոյսով առաջ նետուելու համար։

(Նայէ Ֆրայէ Բիւսէ)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Նայէ Ֆրայէ Բրեսէ»ի Մարտ 19ի խմբագրականն

Ցորվէնեաէ Ռուսք Թիլսի կը պարպեցին Մարտ 15ին, և 16ին ալ անցան գաղթին քաղաքին հիւսիսային կիրճէն, բանակին բռնելիք նոր ընթացքին վրայ լուրերը պակսեցան։ Հետեւաբար յայտնի չէ թէ Լինէվիչ այս միջոցին Թիլսիթի հիւսիսային կողմերը կը մնա՞յ դիմադրութիւն մը պատրաստելու համար հալածող Ճարոնցիներուն դէմ, թէ առանց ժամանակ կորսնցնելու կարգադրութիւններ կ'ընէ շարունակելու համար նահանջը դէպի Սուսկարի կեսը։

Ակէց առաջ Թիլսինի վրայ խօսած ատենիս քննեցինք թէ անոր մէջ մնալը ինչ նպաստաւոր և անպատեհ կողմեր ունի, և թէ միւս կողմէ Սուսկարի գետին եւեւ օգտակար նոր համախմբութիւնը ինչ արժէք ունի։ Ռուսական բանակին հիմակուան դրութիւնը թերեւս երբեք հանդիպած չենք մեր ամբողջ ասպարէզի մէջ։ Ամէն բան ալ կ'ենթադրուի թէ Ռուսիոյ դէմ։ Բայց չիտակը խօսելով Ռուսիա դեռ այդ աստիճանին եկած չէ, և Ճարոնի կողմէ նոյնօրինակ պարտադրիչ կացութեան մը ժամանուած չէ։ Եթէ Ճարոնական զօրութիւնը տակաւին հազարաւոր քիլոմէթր ալ քշէ։ վռնտէ Ռուսիան, և անոր ձեռքէն խլէ տակաւին երկրի ընդարձակագոյն մասեր, Ռուս կայսրութեան աւելի մեծ մասը անդրդուելի կը մնայ յուսէ։

Հետեւաբար, այս տեսակէտով հաւանական է որ Ճարոնցիք պարտեալ ռուսական բանակը Խարպինէն ալ հեռի չնալածեն, այլ միայն ձեռնարկեն Վլատիվոսթոքի պաշարման, և նուաճեալ սահմաններուն մէջ հաստատուելով սպասեն Ռուսիոյ ապագայ որոշումներուն և քննելիքներուն։ Եւ որովհետեւ Ռուսիա երկար ժամանակի պէտք ունի հակայարձակումի մը ձեռնարկելէ առաջ, հետեւաբար Վլատիվոսթոքի պաշարումէն վերջ ցամաքային կռիւը բաւական երկարաձգեալ դադար մը պիտի ունենայ։ Դէպքերու ընթացքին մէջ Պալթիկեան նաւատորմին ընելիք գործը առաւելագոյն ազդեցութեան ունենալ։ Եւ որովհետեւ նոյն ինքն Ռուսիա այս մասին մեծ յոյսեր չունի։

Հիմա կ'ուզէ որ բուն զինուորական դէպքերէն դուրս նկատողութեան առնուին ուրիշ պարագաներ, այսինքն թէ նոյն իսկ յաղթականին համար ի՛նչ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ այս երկարաձգ պատերազմը անտնտական և ելմտական տեսակէտով։

Երկու Տէրութեանց պատերազմական ծախքերը իրարմէ իրական տարբերութիւն չեն կրնար ունենալ։ Բայց Ռուսիա աւելի լայն ուսեր ունի, չորս անգամ աւելի բնակիչ, լիուն անգամ աւելի ընդարձակ երկիր և վեց անգամ աւելի մեծ տարեկան ելմտացոյց ունի քան Ճարոնը։ Եւ եթէ Ռուսիոյ հանրային պարտքը պատերազմէն առաջ 20 միլիառ մարք աւելի էր, Ճարոնի հանրային պարտքէն տասնապատիկ աւելի, բայց պատերազմին ձեռնարկեց դրամական ահագին պահեստ մը ունենալով իր տրամադրութեան տակ, և այսօր իսկ կարծուածին չափ ինկած չէ հրապարակին վրայ Ռուսիոյ վարկը։ Իրաւ է որ ցուցին պարտութիւններուն պատճառաւ այդ վարկը վնասուեցաւ, բայց ապահով եղէ՛ք որ Ռուսիա դրամի կարօտութեան համար չէ որ հաշտութիւն պիտի կնքէ։ Դրամական տեսակէտով Ռուսիոյ պայմանները Ճարոնականներէն նպաստաւոր են, որովհետեւ Ճարոնի ազգային դրամագլուխը ի մասոյ կը սպառի, և հակառակ փայլուն յաղթութիւններուն և ճարպիկութիւններուն, չի կարծուիր որ Ճարոն արտասահմանի մէջ դիւրաւ դրամ գտնէ, քանի որ Ռուսիա հաշտութիւն չի կնքեր։

Ինչ բան գիտենք սա՛ կէտին վրայ թէ այս դժուարին պատերազմը ո՞ր ստիճան կ'ազդէ Ճարոնի տնտեսական կեանքին վրայ, կամ ո՞ր աստիճան արդէն ազդած է։ Բայց բնաւ տարակոյս չկայ թէ մարդկային ոյժի և նիւթական միջոցներու զոհողութիւններ արդէն իսկ Ճանրապէս ճնչեցին Ճարոնի ժողովուրդին վրայ։ Ճարտարարուեստին և վաճառականութեան վրայ պատերազմին ազդեցութիւնը Ռուսիոյ մէջ ալ հեշտեալ զգալի կ'ըլլայ։ Բայց կ'երեւի թէ երկրագործ դասակարգին վրայ նոյն չափով ազդած չէ, և գիտենք թէ Ռուսիոյ ժողովուրդին ամենամեծ մասը երկրագործութեամբ կ'ապրի։

Իրաց այս վիճակին մէջ կը տեսնուի թէ երկու Տէրութիւններն ալ, մանաւանդ Ճարոն սկսած են զգալ տնտեսական ճնշումը այս պատերազմին։ Բուն խնդիրը ա՛յն է թէ պատերազմը ո՛րքան պիտի տեւէ։ Թերեւս երկու Տէրութիւնները իրենք իրենցմէ պահ մը զինադադար կնքեն։ Բայց նորէն պիտի սկսի Մ. Արեւելքի տիրապետութեան կռիւը, երբ երկու հակառակորդներէն մէն ինքզինքը բաւական զօրացած զգայ նոր յաղողութեան մը յոյսով առաջ նետուելու համար։

(Նայէ Ֆրայէ Բիւսէ)

ՀՐԱՄԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Բեթերսպուրգի լրագիրները զանազան մեկնութիւններ կուտան վերին հրամատարին փոփոխութեան վրայ։ Նովոյէ Վրէմիա կ'ըսէ թէ պաշտօնական մարդիկ այլեւս իրենց վստահութիւնը վերցուցին Քուրոբաթքինի վրայէն։ Միւնոյն ժամանակ Թերթը կը յայտարարէ թէ կորուստներ նահանջը կտրեց Քուրոբաթքինի հուժկու կազմածը։ Քուրոբաթքինի եւ կանչուելուն վրայ կարգ մը նոր փոփոխութիւններ ալ պիտի ըլլան հրամատարներուն մէջ։ Զօրավար Սարուպայէվ Մ. Արեւելք պիտի ղրկուի։ Քուրոբաթքինի ձախողութիւնները ընդհանրապէս կը վերագրուին ո՛չ թէ անոր հրամատարութեան, այլ իբրեւ պատերազմական նախարար անոր անգործութեան։ Պատասխանատու կը համարուի նաեւ ներկայ նախարարը՝ զօրավար Սախարով։ որ Քուրոբաթքինի օգնականն էր։ Նովոյէ Վրէմիա կ'ամբաստանէ նաեւ ծովային նախարարութիւնը և ռուսական դիւանագիտութիւնը։

ՌՈՒՍ ԹԵԹԵՐԹ ԹՂԹԱԿԻՑ ՄԸ՝ ՄՈՒՔՏԷՆԻ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՌԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ռուս Թերթի Թղթակից գնդապետ Քիրիլով երկար յօդուած մը գրելով մանչուրիական բանակին կացութեան մասին, տխուր լոյս մը կը սփռէ Մուքտէնի առնչեալ ռուսական պարտութեան պատճառներուն վրայ։ Դիւնդապետ Քիրիլով կը գրէ ի մէջ այլոց.— Երբ Ալեքսեվ Փոխարքան վերին հրամատար էր, ոմէն աղէտքի պատճառը զա՛յն կը համարէին — գոնէ բանակին մէջ։ Անիկա էր յաղթութեան արգելքը և մեր ձախողուածներուն պատասխանատուն։ Փոխարքան գործէ հեռացուցին և անոր տեղ Քուրոբաթքինը վերին հրամատար անուանեցին։ Հիմակ ալ ամէն կողմէ միաբերան կ'աղաղակեն. — «Ճանչնքը Քուրոբաթքինն է, ետ կանչելու է զայն, և գործը յաջող պիտի երթայ։» Ինչպէս առաջ Փոխարքան, հիմակ ալ Քուրոբաթքինը պատասխանատու կը բռնուի։ Բայց բանը ատանկ չէ։ Ո՛չ մէկ զինուորական հանճար կրնայ յաղթութիւն մը առաջ բերել, քանի որ անոր ձեռքին տակը կը գտնուի գէշ կերպով կազմակերպուած բանակ մը, և անպարար, ծոյլ, անգործ օգնականներ միայն ունի։ Իրաւունք չունի՞ք մեքենայի մը արտադրած գէշ գործը զայն վարողին վերագրել, եթէ մեքենան ինքնին գէշ է։ Մեր բանակն ալ գէշ կազմակերպուած մեքենայ մըն է։ Ամէն Ռուս պիտի հաստատի ասոր այսպէս ըլլալն երբ մեր զինուորական գործերը քննութեան առնուին»։

Քիրիլով ռուսական ձախողութեանց իբրեւ գլխաւոր պատճառ մը ցոյց կուտայ «Ներկայ աւելորդ իրարանցումը կանոնաւոր յառաջադէմ մը պարտաւորեցուցին առաջ և նոյն իսկ պարտաւորութեան դանդաղութիւնը»։ Իբրեւ օրինակ մէջ կը բերէ հետեւեալը։—

«Շահոյի վրայ մեր յարձակողական կռիւներէն քանի մը օր առաջ էր որ Մուքտէնի կայարանին մէջ կապար գերիով յաւակաձեւ մը գծուեցաւ գերաեղանին վրայ։ Սպայ մը ասդիէն կը խօսէր, սպայ մը անդիէն։ Աւէն բան բացէն կ'ըլլար, օգողը ներս կը մտնէր։ Զինուցիներ և նոյն իսկ հոս գտնուող Հոռոմներ կը մտնէին կ'ելնէին, նոյն իսկ սպասուհիները, որոնք գինի կը բերէին չդրուեցան։»

Սեռ։ յօդուածագիրը կը խօսի քարտէսներու պակասութեան վրայ։ կը գրէ.—

«Առանց քարտէսի կարգադրութիւն չըլլար, հետեւաբար զինուորներուն գործունէութիւնը կանխաւ կարելի չըլլար որոշել։ Կոիի միջոցին ալ խիստ դժուար է կարգադրութիւն ընելը։ Մանաւանդ երբ կռիւը տեղի կ'ունենայ լեռնոտ և իրարմէ խիստ անջատ գեմիներուն վրայ։ Այս կերպով, կոիի միջոցին գրեթէ անկարելի էր հրամանները իրենց տեղը ղրկել, գունդերը կռիւի տաք միջոցին իրենց հաղորդակցութիւնը կորսնցուցած էին։ Ասիկա քրօնիկ հիւանդութիւնն էր ամբողջ մէկ տարուան պատերազմին մէջ։ և մեր ձախողութիւններուն ամենակարեւոր պատճառներէն մին։ Հետեւաբար ամէն բանէ առաջ ցենդ հոս քարտէսի պէտք ունինք։»

ՔՈՒՐՕԲԱԹՔԻՆԻ ԱՍՊԱՐԷԶԸ

Զօրավար Քուրոբաթքին ծնած է 1848ին, և բանակի մէջ մտաւ 1864ին։ Իր պատերազմական առաջին փորձը բրաւ կեդր. Ասիոյ մէջ, և այն ժամանակէն սկսեալ իր ամբողջ ասպարէզը եղաւ հեռաւոր երկիրներու մէջ։ Ֆրանսացիներուն հետ էր Ափրիկէի մէջ, Ներկայ էր Սրատանի կռուոյն և Բարիզի պաշարման։ 1874ին դարձեալ կեդր. Ասիա կանչուեցաւ, ուր Սքոպէլէվի ձեռքին տակ փայլուն յաղողութիւն մը ձեռք բերաւ 1875ին։ Հետեւեալ տարին յատուկ պաշտօնով Քաշկարիա գնաց, խուզարկեց երկիր մը, որ մինչեւ այն տեղն անծանօթ էր եւրոպացի ուղեւորներուն, և իր ճամբորդութեան վրայ ընտիր գործ մը գրեց։ 1878ին Անգրկասպեան գաւառներուն կառավարիչ անուանուեցաւ, և 1880ին կռուեցաւ այն կողմերը։ 1890ին Բ. կարգի զօրավարութեան բարձրացաւ, և պատերազմական նախարար եղաւ 1898ին։

Զօրավար Քուրոբաթքին անթիւ վէրքեր և պատուանշաններ ընդունած է։ Ռուսական բանակին մէջ չկայ ըսպայ մը որ իրեն չափ ա՛ն քան չատ և ա՛ն քան զանազան արշաւանքներ բրած ըլլայ։ Ներկայ պատերազմին նախորդ տարին այցելեց Մանչուրիա և Ճարոն, ուր զինուորական կացութեան վրայ ա՛ն քան իրաւացի կարծիք մը չունեց որ ինքը մին էր Ռուսիոյ ա՛ն տակաւին անձերէն, որոնք կը գնահատէին թէ Ռուսիա ո՛րքան թեթեւօրէն կը ձեռնարկէ այս տեսակ գործի մը։ Զանազան պարծենկոտ խօսքեր վերագրուեցան իրեն, բայց տարակոյս չկայ բնաւ թէ ինքը լաւ գաղափար կազմած էր Ճարոնի ուժերուն վրայ, և նախամեծար կը համարէր պատերազմին առաջին վեց ամիսներուն միմիայն պաշպանողական վրայ մնալ մինչեւ որ իր բանակը զօրանար։ Թեթերսպուրգի Սպայակոյտը շարունակ ի դերեւ

արտաքոյակարգ իրենց ամբողջ հրապարակներով, և փոխարինելու տագնապալի ցուրեկուան աշխատութեան և օրուան խնդիրներին։

Ասոր համար ոչ ոք կը մեղադրէ զիրենք։ Նոյն իսկ Գողոս Առաքեալ պատգամաւորիչ կերպով կը շեշտէ սա պրագան թէ եպիսկոպոսը կնոջ մը էրիկը պէտք է ըլլայ և վարդապետներուն ամուսնացած ըլլալը փոփոխելու համար կ'ըսէ թէ եթէ մէկը տունը կառավարել չգիտէ, Աստուծոյ տունը ինչպէս պիտի կառավարէ։ Մենք որ մեր նախահայրերն ալ սկսեալ Գրիգոր Լուսաւորիչէն մինչեւ Սահակ Պարթեւ, ամէնքն ալ ամուսնացած, զաւակներու, թոռներու տէր, եպիսկոպոսներ, կաթողիկոսներ էին և անոնցմէ եկած է որ օրուան պահանջումը կամ ոչ է պատճառ, — որուն ուսումնասիրութիւնը մեր նպատակէն դուրս է— հաստատեցին ամուրի կղերականութիւնը։

Հիմակ ալ նոյնչափ զօրաւոր պատճառներ են որ կը հարկադրեն մեզ մէկդի թողուլ ամուրի կղերականութիւնը. զոր արդէն շատոնց մէկդի թողած են մեր վարդապետները մեծ մասամբ, որչափ ալ եղեւոյթները փրկելու համար ամուրի տիտղոսը կրեն։

Մինչ նուազ պահանջումներ ունինք մեր վարդապետներէն և Առաջնորդներէն, որոնցմէ ելլանք ամուսնութեան ուխտը պահելու պահանջմէն ալ ընենք։ Դաւառներէն ու մայրաքաղաքէս հասած մէկէ աւելի բողոքներ ու գանգատներ, վարդապետ-Առաջնորդներու ամուրիութեան չուրջը կը դառնան։ Եթէ այս մարդիկը ամուսնացած ըլլային, գոնէ անտեղութիւններու ամէնէն մեծը վերցած կ'ըլլար ու գուցէ անոր յաջորդող միւս անտեղութիւններն ալ կորսնցնէին իրենց գոյութեան իրաւունքը։ Ինչ ըսել է սա. Ազգը բարոյականի դասեր կ'ուզէ սովորիլ կրօնաւորներէ, մինչդեռ բարոյականութենէն իսկապէս հեռացած կը տեսնէ անոնցմէ շատերը։ Քանի քանի վարդապետներ կան այսօր օրոնք տիպար քարոզիչներ և Առաջնորդներ պիտի հռչակուէին, եթէ ընտանեկան կապով մը մեզմացուցած ըլլային իրենց խստութիւնը, և դիւրաբեկներ ուենային ազատ գլուխով իրենց հոգին բարոյական և կրթական պէտքերուն վրայ մտածելու։

Այս տողերը գրել թելադրեցին մեզ մէկ քանի թարմ դէպքեր որոնք ճըլմարտապէս ցաւալի են ու կ'սպառնան արմատաքի խախտել հայ կղերին պատիւը։

Մենք որչափ ալ խստիւ փարինք ամուրի կղերականութիւնը մշատու պահելու, դարաւոր ոգին կամ մեր կղերին ապրելակերպը չի թաքցուներ ալեւ անոր գոյութիւնը և արդիւնքը սա կ'ըլլայ որ ինչ որ եկեղեցին նուիրագործումով պատուաբեր ու բարոյացուցիչ պիտի ըլլար. նոյնը կ'ըլլայ մեզքի և անպատուութեան ձեւին տակ։

Եթէ եկեղեցին դեռ պիտի չարունակէ պահել ամուրի կղերականութիւնը, գոնէ կուսակրոններէն անոնք որոնք պատուոյ զգայուն կը մնան, փոխանակ գայթակղելից արարքներով իրենց հօրը Եկեղեցին ուծացնելու, թող կանուխէն չմտնեն այդ սքեմին տակ, քանի որ առաքեալն ալ նոյնը կը պատուիրէ, ու ամուսնական կեանքի մը տակ փայլեցնեն իրենց պատուաւորութիւնն ու անկեղծութիւնը։

Հայ Եկեղեցւոյ
ՎՇՏԱԿԻՐ ՔԱՀԱՆԱՆ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴՈՐԾՈՑ Նախարարութեան կողմէ ուղղուած ծանուցագրերու համաձայն Մ. Պատրիարք Հայրը հեռաւոր երկու չրջաբերականները ղրկեց Մայրաքաղաքիս եկեղեցիներու Թաղ. Խորհուրդներուն, որպէս զի այդ հրամանները գործադրուին։ Ահաւասիկ այդ Շրջաբերականները.—

«Արդարութեան Գործոց Բարձր. Նախարարն ամսոյս 14 թուականաւ և 63 համարու ծանր ցաղիր մը ուղղելով մեզ՝ կը յայտնէ թէ Թագաւորական քանի մը շրջանակաց մէջ ծաղկեալ ծագած լինելով՝ թէպէտև պատուաւոր գործողութիւնք տեղի կ'ունենան, սակայն մեր ժողովուրդէն ոմանք իրենց զաւակները պատուաստել ասլ չեն փութար, և յաւելլով թէ այս պարագան ս զէլք կ'ըլլայ ծաղկեալի տարածման առաջքն առնելու, և թէ պատուաստի կանոնագրին տրամադրութեան համաձայն՝ իրենց զաւակները պատուաստել չուզողները պատասխանատուութեան ներքեւ պիտի մնան, կը յանձնարարէ մեզ կարեւորն ազդարարել որոցոր անկ է։ Այս պաշտօնագրին պարունակութիւնը, ինչպէս Մայրաքաղաքիս միւս Թաղական Խորհրդոց, նոյնպէս և Պատուարժան Խորհրդոյդ հաղորդելով, կը յանձնարարենք պէտք եղած զեկուցումն ընել, որպէս զի նոյն իսկ ապայոց առողջութեան պահպանման համար՝ ծնողքները փութան պատուաստել տալ իրենց զաւակները»։

«Արդարութեան գործոց Նախարարութիւնն Պատրիարքարանիս ուղղած ծանուցագրով մը կը յանձնարարէ որ յետ այսորիկ Դրոշմաթուղթի Նոր Օրինաց հաստատման Թաղ. Խորհրդոց կողմէ արուած փոխանցման և առուծախի վերաբերեալ վկայագրերն կրեն 2 դրուշնոց դրոշմաթուղթ։ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Խառն Ժողովոյ որոշմամբ, ինչպէս Մայրաքաղաքիս միւս Թաղական Խորհրդոց, նոյնպէս և ձեզ հաղորդելով այս հրամանը, կը յանձնարարենք որ հաստատն նոր օրինաց տրամադրութեան, այսուհետև Խորհրդոյդ կողմէ տրուելիք կալուածական վկայագրերուն վրայ 2 դրուշնոց դրոշմաթուղթ փակցուի»։

Այս Շրջաբերականները պիտի կարդացուին այս կիրակի Մայրաքաղաքիս եկեղեցիներու բեմերէն։

Ս. ԳԱՏՐԻԱՐՔ Հայրը երէկ Արիս էֆ. Ֆէսճեանի հետ Պարսից դեսպանատունը գնաց և Նէվրուզի տնը շնորհաւորեց դեսպան Միրզա Բիզա Խանի։

—Ն. Սրբազնութիւնը այս կիրակի առտու պիտի նախագահէ Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին արարողութեանց և պիտի քարոզէ։

ԵԴԻՊՏՈՍԻ Գաւառ. Ժողովին կողմէ Պատրիարքարան հասած պաշտօնագիր մը կը ծանուցանէ թէ վերջերս կատարուած առաջնորդական ընտրութիւնը բեկանած է և մօտերս պիտի կատարէ նոր առաջնորդին ընտրութիւնը։

—Պարսկահնդկաստանի Առաջնորդը որ Եգիպտոս էր գնուէր, իր թեմը՝ Հնդկաստան մեկնած է։

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՑՈՑ Ս. Հայրապետը հեռագիրով խնդակցութիւն յայտնեց Վօրոնցով-Տաշքով իշխանին, որ ինչպէս գրեցինք, Զարին կողմէ Կովկասի Փոխարքայ անուանուած է։ Իշխանը փոխադարձ հեռագիրով մը շնորհակալութիւն յայտնեց և Ս. Հայրապետին օրհնութիւնը խնդրեց իր այդ կարեւոր պաշտօնին համար։ Ինչպէս յայտնի է, Միխայէլ մեծ դուքսին Բեթերսպուրգ երթալէն ի վեր Կովկասի փոխարքայութեան տիտղոսը չէր տրուեր կուսակալներուն։ Տալով իշխան այդ տիտղոսով կոչուած է պաշտօնին։

ԱՐՄԱՇԵՆ երկու ժամ հեռաւորութեամբ բլուրի մը վրայ կառուցուած Խաչ գեղ պզտիկ գիւղին մէջ մօտերս վարժարանի մը շինութեան պիտի ձեռնարկուի, Տ. Ներսէս վրդ. Բարթողիմէոսեանի ջանքովը և Դպրեվանքին Ինամակալութեան օժանդակութեամբը։ Տեղւոյն եկեղեցին բարեզարդել խոստացած է Խալիկ էֆ. Խորասանճեան։

ԿՐՕՆ. ԺՈՂՈՎԸ երէկ գումարուեցաւ Պատրիարքարանի մէջ նախագահութեամբ Ս. Պատրիարք Հօր։ Ներկայ էին Տ. Գրիգորիս և Տ. Գաբրիէլ Սրբազանները և Սեթեան ու Սանասարեան տաղ քահանաները։ Ժողովը զբաղեցաւ մէկ քանի ամսանական և այլ խնդիրներով։

ՎԵՆԵՏԻԿ միաբաններէն Հ. Պօղոս Գաֆթանեան՝ որ Ամերիկա կը գնուէր, Հայ Եկեղեցիի դիրքը վերադառնալու փափաք յայտնած ըլլալով Առաջնորդին, Ամենայն Հայոց Հայրապետին մատուցուեցաւ խնդիրքը և ստանաւոր հրամանագրին կը սպասուէր։ Այդ հրամանագիրը վերջերս հասած ըլլալով, Ծունվար 29ի կիրակի օր Առաջնորդը, ի ներկայութեան Ուսարի Հայ համայնքին, հանդիսաւոր կերպով Հայ Եկեղեցիի վարդապետական վեղար տուաւ Պօղոս Վ. Գաֆթանեանի։ Այս առթիւ Ն. Գերապատուութիւնը քարոզ մը խօսեցաւ և դրուատեց նորադարձ վարդապետը։ Երբ, ըսաւ, Պօղոս Վ. Գաֆթանեան կը վերադառնայ իր Մայրենի եկեղեցիին գիրկը, իր գիտութեան հմտաւորը, եկեղեցին ուրախութեամբ կը լեցնի։

ԽԸՏԻՎԵԱԼ ԲԱԼԱՍ Օթելին գնման համար Գրիգոր էֆ. Գարակէօզեան 15000 ոսկին վճարելէն զատ, չենքին կից հողին գնման և շինութիւններուն համար պէտք եղած դրամը եւս վճարեր է մնացեալ 5000 ոսկին՝ որ պիտի յատկանար Որբանոցին շինութեան, և զոր Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը պիտի վերակազմէ՝ պանդոկին եկամուտին կէսը ամէն տարի մէկ կողմ դնելով։ Հետեւապէս, 20,000 լիրայի կանխիկ կարգադրութենէն Գարակէօզեանց քով դրամ չէ մնացած կ'ըսէ պաշտօնակիցը։ Իսկ պանդոկը վաղի եղած է Ազգ. Որբանոցին անուան։

ՀԱՑ-ՀՌՈՄԷԱԿԱՆՆԵՐԷՆ. — Բերայի Ս. Յովհան Ոսկերերան եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդին պայմանագրի աւարտած ըլլալով, նոր Թաղ. Խորհուրդին ընտրութեան համար քուէարկութեան ձեռնարկուած էր ակէց առաջ։ Սակայն այն տեսն 400 Թաղեցիներէն հազիւ 162ը իրենց քուէն ղրկած էին, որով Թաղ. Խորհուրդը մեծամասնութեան չգոյութեան պատճառաւ չէր կազմուած։ Վարչական Խորհուրդը որոշեց որ հրաւիրէ միւս Թաղեցիները իրենց քուէն ղրկելու մինչեւ առաջիկայ Մարտ 20 կիր. օր, որպէսզի Խորհուրդին անդամները ամբողջանան։ Նոյն կիրակի օր քուէները պիտի բացուին Ս. Յովհան Ոսկերերան եկեղեցիին մէջ։ Անցեալ քուէարկութեան հետեւեալները չահեցան քուէները.— Տեարք Յովսէփ Կիւմիւշեան՝ 76 քուէ, Կիմիտոս Քէրիմեան՝ 37, Անտոն Թո մասեան՝ 31, Միհրան Ստեփանեան՝ 30, Արիկ Ճանպազ՝ 28, Յովսէփ Թոլաեան՝ 25, Պօղոս Մոմճեան՝ 23, Անտոն Քէօսէեան՝ 23, Պողոս Սրապեան՝ 20, Յակոբ Փափազեան՝ 17, Հարոս Քինարիբեան՝ 16, Գէորգ Տիրացուեան՝ 16, Յարո Թիւն Մանուէլեան՝ 16, Անտոն Գանթարճեան՝ 14, Յովհաննէս Համալեան՝ 12 և Անտոն Աղնաւոր՝ 11։ Յովհան Ոսկերերանի Թաղեցիք անշուշտ այս ամրագոյ զանգատութիւն չպիտի ընեն իրենց Թաղ. Մարմինը կազմելու գործին մէջ, և պիտի փութան իրենց քուէները կնդրոնացնելով, լաւագոյն արդիւնքի մը հասնիլ։

ԽԱԴԻՒՂԻ Աղքատախնամ չնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ թէ բարեսէր Տիկին մը 100. Երեւոյ էֆ. Փափազեան 60 և Աստուածատուր էֆ. Հարենց 20 դ.ս. նուիրած են կարօտայրի կնոջ մը համար։

ԱԶԳ.—Դինալրի Թաղ. Խորհուրդը մէկ տարուոյ համար ամուրդով վարձու պիտի տայ վարժարանին կալուածները։ Նոյն կիրակի օր քուէները պիտի բացուին Ս. Յովհան Ոսկերերան եկեղեցիին մէջ։ Անցեալ քուէարկութեան հետեւեալները չահեցան քուէները.— Տեարք Յովսէփ Կիւմիւշեան՝ 76 քուէ, Կիմիտոս Քէրիմեան՝ 37, Անտոն Թո մասեան՝ 31, Միհրան Ստեփանեան՝ 30, Արիկ Ճանպազ՝ 28, Յովսէփ Թոլաեան՝ 25, Պողոս Մոմճեան՝ 23, Անտոն Քէօսէեան՝ 23, Պողոս Սրապեան՝ 20, Յակոբ Փափազեան՝ 17, Հարոս Քինարիբեան՝ 16, Գէորգ Տիրացուեան՝ 16, Յարո Թիւն Մանուէլեան՝ 16, Անտոն Գանթարճեան՝ 14, Յովհաննէս Համալեան՝ 12 և Անտոն Աղնաւոր՝ 11։ Յովհան Ոսկերերանի Թաղեցիք անշուշտ այս ամրագոյ զանգատութիւն չպիտի ընեն իրենց Թաղ. Մարմինը կազմելու գործին մէջ, և պիտի փութան իրենց քուէները կնդրոնացնելով, լաւագոյն արդիւնքի մը հասնիլ։

ԽԱԴԻՒՂԻ Աղքատախնամ չնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ թէ բարեսէր Տիկին մը 100. Երեւոյ էֆ. Փափազեան 60 և Աստուածատուր էֆ. Հարենց 20 դ.ս. նուիրած են կարօտայրի կնոջ մը համար։

ԱԶԳ.—Դինալրի Թաղ. Խորհուրդը մէկ տարուոյ համար ամուրդով վարձու պիտի տայ վարժարանին կալուածները։ Նոյն կիրակի օր քուէները պիտի բացուին Ս. Յովհան Ոսկերերան եկեղեցիին մէջ։ Անցեալ քուէարկութեան հետեւեալները չահեցան քուէները.— Տեարք Յովսէփ Կիւմիւշեան՝ 76 քուէ, Կիմիտոս Քէրիմեան՝ 37, Անտոն Թո մասեան՝ 31, Միհրան Ստեփանեան՝ 30, Արիկ Ճանպազ՝ 28, Յովսէփ Թոլաեան՝ 25, Պողոս Մոմճեան՝ 23, Անտոն Քէօսէեան՝ 23.

61—91 օրուան մուրհակներով, որոնք գրեթէ օրը օրին կը վճարուին։ Գործի եղանակը կ'ակսի Մայիսին և կ'երթայ մինչեւ Դեկտ.։

Ատաբազարի մէջ մեծ ապագայ ունի հաւեղէնի վաճառականութիւնը եթէ տակաւին գիտական մէթոտներով մղում տալու հաւաբուծութեան։ Դժբախտաբար այս մասին անհոգութիւն մը տեսանք որ արդարանալի չէ։ քանի որ հաւաբուծութեան պէս կարեւոր գործի մը հեռամուտ ըլլալով, Ատաբազարցիները կրնան իրենց քաղաքին անտեսական բարգաւաճման սատարել մեծապէս։ Կը յուսանք որ մեր մասնագէտ ալխատակից եւ վկայեալ երկրագործ Տիար Հասիոնի հաւաբուծութեան վրայ գործնական ծանօթութիւններէն կ'օգտուին Ատաբազարի մեր պատուական ազգակիցները։ Հայերուն մէջ միայն Ներսէս էֆ. Էֆէնեանն է որ իր սեղանաւորական գործէն զատ, կ'զբաղի հաւկիթի արտադրութեամբ։ Ամիսը 60 հազարց 150 խաՓեհ հաւ, և շաբաթը մինչեւ 600 հազար հաւկիթ դրացնդով կը ղրկուին Վիեննա, Մայնց ևն։ Ստոյգ աղբիւրէ իմացանք որ Սաֆիյէն Էֆենտիի անունով առեւտրական ընկերութիւն մը կազմուելու վրայ է, Ատաբազարի մէջ հաւկիթի վաճառականութեամբ զբաղելու համար։ Գերմանական առեւտրական ընկերութիւն մըն ալ կայ որ կայսրանին մօտ հաւկիթի ընդարձակ մթերանոց մը ունի։ Այս առեւտրական ընկերութիւնը բոլոր հաւկիթները կը գնէ։ Նաեւ կտրած և հատած հաւկիթները հաւաքելով, արհեստական կերպով կը չորցնէ եւ Եւրոպա կը ղրկէ ճարտարական գործածութիւններու համար։ Տարին 25,000 օսկի գործածութիւն կ'ըլլայ։ Մենք կը կարծենք որ Ատաբազարի գլխաւոր վաճառականները, իրենց ձեռներէցութեան չնորհիւ, կրնան առեւտրական անանուն կամ ֆոմանիդ Ընկերութիւն մը կազմել, վաճառականութեան այս չանաչէտ ճիւղին կարեւոր մղում մը տալու համար, քանի որ Ատաբազարի հաւկիթները, ինչ քանակութեամբ ալ արտադրուին, սպառումի նորանոր հրաւէրներ կը գտնեն միշտ։ Օսմ. բարեխնամ կառավարութիւնը, որ երկրին վաճառականութեան ու ճարտարարուեստին զարգացումը այնքան հոգ կը տանի հայրաբար, ամէն դիւրութիւն կը չնորհէ միտ առեւտրական ընկերութիւններու կազմութեան համար, յօգուտ տեղական վաճառականութեան։

Նմանապէս երկրագործութիւնն ալ զարգացած չէ Ատաբազարի մէջ, թէև հողերը արգասաւոր են, նաեւ ամառ։ Բաղդային մօտ մէկ սեօճիւմ հողը 4—5 օսկի կ'արժէ։ Գլխաւոր բերքերն են հգիպտացորեն, որուն արտադրութիւնը բաւական ընդարձակ է, նաեւ սիսեռ եւ ընկոյզ, որոնք Օսման, Իսէյնեէրիէ, Պէրութեան ևն. կը ղրկուին սաբարմայով։ Բաղբահան ալ չատ յարգի է եւ մէջերն հաշուով 20,000 օսկիի արտադրում կ'ըլլայ։ Թէեւ ճիշտ քանակութիւնը յայտնի չըլլայ, սրտկեսեւ բերքին աւտաւութեան կամ նուազութեան համեմատ կը փոխուի։ Ատաբազար ծխախոտ ալ կ'արտադրէ, կէս միլիոն քիլոյի չափ, բայց տեսակը վատ է։ Բաղբահանի գլխաւոր արտածիչներն են Ներսէս էֆ. Էֆէնեան եւ Արթաքի էֆ. Մանուկեան, նաեւ երկու Թուրք վաճառականներ՝ Շեվքը եւ Հաճի Բիզա էֆէնտիները։ Երկրագործութիւնն ալ մեծ ապագայ ունի, եթէ գիտական մէթոտներ կիրարկուին, նաեւ դուրբաբուծութիւնը, որ նոյնպէս անխնամ ձգուած է։ Տարին 70—80 վագոն արջառ (սըղըր) կ'արտածուի միայն 10,000 օսկի արժէքով։

Հայերը բաժին չունին նաեւ ջաղացպանութեան գործին մէջ, թէեւ ալիւրի վաճառականութիւնը իրենց ձեռքն է։ Ատաբազարի մէջ երեք ջաղացքներ կան, որոնց մին չգիրով կը շարժի եւ կը պատկանի Յոյնի մը՝ Անանիա էֆ.ի։ Իսկ միւս երկու ջաղացքները կազով կը գործեն։ Տեղացի Հայերն ալ ասկից առաջ ուսած են ջաղացք մը չինել իրենց եկեղեցապատկան կալուած, բայց կարծիքներու անհամաձայնութեան պատճառաւ չեն կրցած։ Այս խնդիրը ժամանակին բաւական վիճաբանութիւններու տեղի տուած է և ծանօթ է «Ջաղացքի խնդիր» անունով։ Երեք ջաղացքները օրական 700 քիլէ ցորեն ալիւրի կը վերածեն ի հաշիւ վաճառականներուն, ազացման վարձքը կանխիկ առնելով։ Ալիւրի գլխաւոր վաճառականներն են Յարութիւն Թոմպուլեան, Թաքար Թիւթիւնճեան, Կարապետ Զաղճեան, Յովհաննէս Ալթունեան, Յակոբ Բաղտասեան, Կարապետ Ժամկոչեան, Սարգիս Դուլյուճեան էֆէնտիները և ուրիշ 20—25ի չափ խանութպաններ։ Գործառնութիւնները կանխիկ են։

Ատաբազարի արտածութեանց բաժնին մէջ է նաեւ մուշտակը, որուն գործառնութիւնները կանխիկ են օսմ. ոսկին 109ին։ Գլխաւոր վաճառականներն են Հայկ Դաւթեան, Հաճի Յակոբ Դաւթեան, Հաճի Գէորգ Մուրատեան և Հաճի Սեդրակ Մարիկոզեան էֆ.ները որոնք գիւղացիներէն կը գնեն գիրսկվեր, աղուէսի, գայլի, կատուի, գայլի, բորուխի և. մուշտակները և 50-60 հատնոց հակերու վերածելով կը ղրկեն Պոլիս և Եւրոպա, տարին իրը 2000 օսկիի չափ։ Տախտակի վաճառականութիւնը գրեթէ ամբողջովին Բիզէցի Թուրքերուն ձեռքն է որոնք տարին 150,000 ոսկիի արտածութիւն կ'ընեն։

Գալով սեղանաւորական հրապարակին, բաւական կարեւոր գործեր կ'ըլլան թէ՛ փոխանակագրի և թէ առեւտր։ Թուղթերու վրայ։ Առաջնակարգ սեղանաւորներն են Խալիկ էֆ. Թարգէեան, — որ Banque de Salonique և Crédit industriel de Grèce հետ կը գործէ, —Ներսէս էֆ. Էֆէնեան, —Պոլսոյ Նաւում Սեղ. ազգանուանական հաստատութեան հետ, Պետրոս էֆ. Հինեան, Հայկ և Հաճի Յակոբ Դաւթեան էֆ.ները, Թորիկ էֆ. Ներկարարեան ևն.։ Դէն նաեւ 15ի չափ լումայափոխներ։

*** Արհեստները շատ ծաղկեալ վիճակ մը ունին Ատաբազարի մէջ։

Առաջինն է կոնագործութիւնը, որ Եւրոպական նմանօրինակ արտադրութիւններու հետ յաղողակս կը մրցի թէ՛ ճաշակի և թէ երբութեան կողմէ։ Ատաբազարցի կոնագործները ինքնագործութեամբ սովրած և կատարելագործած են իրենց արհեստը և մինչեւ իսկ Պոլսէն յանձնարարութիւններ կ'ստանան։ Գլխաւոր կոնագործներն են Սեփոն Արզումանեան, Յարութ և Մուսա Նազարէթեան, Յարութիւն Արզումանեան, Մինաս Ինեան, Յովսեպ Զարգէեան, Մկրտիչ Սէվուլեան, Համատա Փափազեան, Ներսէս Թարիկեան և Պետրոս Մալաճեան էֆէնտիները։ Ասոնցմէ Մինաս Ինեան և Ներսէս Թարիկեան էֆէնտիները իրենց արհեստանոցներուն մէջ քարիւղով դարձող մոդհօրներ ունին։ Իսկ Սեփոն էֆ. Արզումանեան նշանաւոր է նաեւ իրեւ քանդակագործ։ Օ.մ. զինանշան մը չինած է, որուն նրբարուեստ ու գեղագեղագիտ յօրինուածքը ամէնուն բանկացում պատճառած է։ Ոսկերչութիւնը դժբախտաբար անկեալ վիճակ մը ունի այսօր և հազիւ օրական 8-10 զրչ. չան կ'արտադրէ, որովհետեւ տեղացիները առաջուան պէս յարգ չեն տար մէջքի ոսկեթել նրբարուեստ գօտիներու, զվոնցներու և ուրիշ տեսակի զարդեղէններու։ Գլխաւոր ոսկերիչներն են Տեարք Յարութիւն Զալբեքեան, Մելքոն Ոսկերիչեան, Մելքէս Բէօթահնալբեան, և այլն։ Ժամագործութիւնն ալ գրեթէ Հայերուն ձեռքն է։ Գլխաւոր ժամագործներն են Տեարք Մրեռս և Յարութիւն Զալբեքեան, Արմենակ Մեսրոպեան ևն.։ Գալով դերձակութեան, այս ճիւղին մէջ ալ առաջնակարգ դիրք մը ունին Հայերը իրենց ճարտարութեամբ։ Գլխաւոր դերձակներն են Տեարք Պօղոս Ազարեան, Անդրանիկ Կիւմչեան, Գրիգոր Սքիսքեան, Մխոյ Բարսեղեան, Զաքարիա Մեսրոպեան ևն.։ Կը չնորհաւորենք ամէնքն ալ իրենց ճարտարութեանը համար որ անչափ պատուաբեր կը բերէ Թուրքիոյ արհեստաւորութեան։ Անուանի է նաեւ թաղապետական ճարտարապետ Վարդերէս էֆ. Պետրոսեան, որ կառավարական պաշտօնատունը, թաղապետարանը և ուրիշ մասնաւոր չէնքեր կառուցած է արուեստին ամէն նրբութիւններովը և պահանջումներովը։

*** Ատաբազարի Հայ կիներէն շատերը ֆեմինիզմի ճշմարիտ հետեւողներ են։ Գարեկչաղէն կ'ախատին թէ՛ մանարաններու մէջ և թէ տունը։ գալլայ հիւսելով։ Տարեկան 100,000 գալլայ գուլպայ կը պատրաստեն և կ'ապառեն հազ 2½ զրչ.ի միջին գինով։ Կէն մը երնայ շաբաթը 10 զրչ. չահիլ գուլպայագործութեամբ։ Թէեւ ասկից առաջ գուլպայի յատուկ մեքենայ մը բերուած էր, բայց լաղողեցաւ։ Իսկ ամբողջ մանարաններուն մէջ կ'ախատին 1500ի չափ կիներ, 2½էն մինչեւ 5 զրչ. օրականով որ բաւական գոհացուցիչ գումար մըն է Ատաբազարի համար։

*** Ատաբազար մանարաններու քաղաքն է։ Մեծ ու փոքր 10-12 հատ գործարաններ կան, երեքը չգիրով է միւսները ձեռքով բանող։ Առաջինն է Պետրոս էֆ. Մուրատեանի մանարանը որ չգիրով կը բանի և ունի 84 չարխ։ Միւս գործարատէրներն են Պօղոս էֆ. Մուրատեան, որուն մանարանն ալ չգիրով է և ունի 40 չարխ, Թաքար էֆ. Աչեան, որուն երկու մանարաններն ալ չգիրով կը բանին և 92 չարխ ունին։ Յակոբ էֆ. Տալլերեան (60 չարխ), Տեարք Անդրանիկ Զարքեեան և Սդբ. (42). Մխոյ Շահիրեան (40). Հաճի Յարութիւն Ասպարլեան (21) ևն.։ ընդհանրապէս 431 չարխ, որոնք ութ ամսուան մէջ 350 հազար կամ մէկ օրուան մէջ 170 քիլօ թաց խոզակ կը բանին։

Գործարք մը առնելու համար մանարանի աշխատութեանց վրայ, այցելեցիկը Պետրոս էֆ. Մուրատեանի մանարանը, որուն տեսչէն՝ Մխոյ էֆ. Սարքեան՝ մանրամասն տեղեկութիւններ առաւ մեզ ազնուաբար։ Մուրատեան մանարանը ընդարձակ չէնք մըն է, որուն 84 չարխերուն վրայ կ'ախատին 150 գործաւորուհիներ, կին և աղջիկ, օրական 14 ժամ աշխատութեամբ 30 օխա մետաքս արտադրելով։ Այս մետաքսները յետոյ 100ական քիլոյոց հակերու վերածուելով Լիոն կը ղրկուին իրեւ խամ մետաքս (soie grége)։ Գործաւորուհիները կ'ախատին պղնձեայ ասլանիկներու առջեւ, որոնց մէջ 70—80 ասլանիկ ասքաւութեամբ չուր կը գտնուի, այնպէս որ ձեռք չի դիմենար և գործաւորուհին սահիլուած է ձեռքը մերթ ընդ մերթ մխրճել ասլանիկին քով գտնուած գալ չուրի ամանի մը մէջ։ Գլխաւոր գործաւորուհիին դէմը կնստած է ուրիշ գործաւորուհի մը որ խոզակները ամէնէն առաջ կը ձգէ առաջ ջուրով լեցուն ուրիշ փոքր ասլանի մը մէջ և պզտիկ ասելով մը կը զարնէ, որպէսզի թելերը զատուին, Յետոյ լայն ու տափարակ չերեկիով մը դուրս կը հանէ խոզակը և կուտայ գլխաւոր գործաւորուհիին, անոր ախատութիւնը դիւրացնելով այսպէս։ Այս վերջինը ուղղած թանձրութեանը համեմատ, զոր օրինակ հինգ թել ասելով մը միացնէ իրարու, հոգ տանելով որ թելին թանձրութիւնը հաւասար ըլլայ իր ամբողջ երկայնութեանը մէջ։ Միացեալ թելերը կ'անցնին մէկ կամ երկու հեղարատէզ որոնցմէ ունեցող ծակէ մը և ոլորուն չրջանով մը կ'երթան քիչ մը աւելի հեռուն դրուած անիւին վրայ կը փաթթուին, մասամբ չորնալով այս կարճատեւ ուղեւորութեան մէջ, որպէս զի անիւին չփակին։ Արդէն անիւներուն ետեւ վառարան մը կայ, ներսը ցան գործը ամրողջացնելու համար։ Իւրաքանչիւր գործաւորուհի մէյ մէկ թիւ ունի, որով իր ախատութիւնը կ'որոշուի։ Իրիկուն ըլլալուն պէս, մետաքները կը կշռուին և կը հաշկցուի թէ ո՛ր գործաւորուհին ազէկ պրեստած է կամ չէ։ Մէջ մի գործաւորուհի օրական 200-230 կրամ կը պատրաստէ, բայց կրամը այնքան կարեւոր չէ, որքան թելին թանձրութիւնը որ պէտք է միօրինակ ըլլայ իր ամբողջ երկայնութեանը վրայ։ Աւելի ալ կը հասկցուի մասնաւոր գործիքով մը որ անիւ մըն է և ընդհանրապէս 1·25 մէթր չրջագիծ ունի։ Այս անիւին վրայ կը փաթթեն գործաւորուհին պատրաստած մետաքսէն մաս մը և 400 անգամ կը դարձնեն, որով ամբողջ մետաքսէն 500 մէթր երկայնութեամբ թել մը առնուած կ'ըլլայ։ Յետոյ այդ 500 մէտրեռց չորս ծորիկները անջատուած կը կուռուին և եթէ անոնց ծանրութիւնները, առանց մեծ տարբերութեան, վաճառականին ուզած թիւին կը համապատասխանեն, ըսել է որ գործաւորուհին խղճմտօրէն ուշադրութիւն դարձուցած է։ Օրինակի համար, վաճառականը կ'ուզէ որ 500 մէթրանց մէկ ծորիկը կշռէ 13/15 սեռնիկ։ Եթէ գտնուած չորս ծորիկները 13, 13, 15 և 14 սեռնիկ գան, աղէկ է։ Բայց եթէ մին փոխանակ 13ի 10 և ուրիշ մըն ալ 17 կշռէ, ըսել է որ թելը իր երկայնութեան մէջ միւսներուն թանձրութիւնը չունի։ Այս պարագային մէջ գործաւորուհին թոյլտու կը զեղչուի, որովհետեւ վաճառականը չընդունիր այս անկանոն թանձրութիւնը։ Յետոյ մետաքսը փայտէ մասնաւոր գործիքներու միջոցաւ կտրուելու կը վերածուի, ծրարներու մէջ կը դրուի և այդ ծրարներով 100 քիլոնոց հակեր կը կազմուին։

*** Խոզակի արտադրութիւնը հազիւ 300 հակ է, իւրաքանչիւր հակ 300 քիլօ։ Թէեւ Ատաբազարի հողը խիստ յարմար է թթենիի մշակութեան, բայց եղեամին պատճառաւ տերեւները այրելու արամադիր են, որով ժողովուրդը կը խրտչի թթատանիներ հաստատելէ։ Տեղ տեղ թթենիի հիւանդութիւն մը կայ։ Ամէնէն աւելի տարածուած է Յիսաբրին։ Եթէ եղեամին համար ճար մը խորհուի, խոզակի արտադրութիւնը կը կրկնապատկուի։ Ատաբազարի Շերամաբուծական Քէնիշ Յակոբ էֆ. Սինանեան, որ Հանրային Պարտուց Վարչութեան խզմամիտ պաշտօնատարներէն մին է, այժմ գիւղական մասնաւոր ուսումնարան մը կը կատարէ թթատանները արհեստական մոյթով պատելու և եղեամին առաջքը առնելու համար։ Մաղթենք որ յաջողի իր փորձերուն մէջ, որով իրական ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլայ մասնաւորապէս Ատաբազարի հնաբոյծներուն։ Ասանք ընդ. մէջը 15 հոգի են և տարին 12,000 տուփ հունաց կը բանան։ Քէնիշ Յակոբ էֆ. Սինանեան հնացու շերամը կը քնէ, և հիւանդութեամբ վարակուածները կը զատէ և ըստ այնմ տեղեկագիր կուտայ։ Կը յուսանք որ Սինանեան էֆ.ի ջանքերուն չնորհիւ, շերամաբուծութիւնը աւելի կ'ընդհանրանայ Ատաբազարի մէջ, քանի որ նախ հողը յարմար է թթենիի մշակութեան և յետոյ՝ քանի որ Ատաբազարցիները գործունեայ, աշխատասէր և ճարտարագործ մարդիկ են ընդհանրապէս։

ՄԱՆԻՖԱԹՈՒՐԱՅԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿ

ԲԱՄԲԱԿԻ ԱՆԿՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ

Հանդարտութիւն մը տիրեց 1905 տարւոյն առաջին երկու ամիսներուն մէջ։

Ասոր պատճառը քանի մը կերպով կը բացատրուի։ Նախ որ անցեալ աշնան գործերը ա՛յնքան օգեւորութիւն առած էին որ մեծաքանակ սպառումներ եղան, որոնց նմանը քիչ անգամ առիթ ունեցած էին տեսնել մեծ կեդրոններու մէջ գործող վաճառականները։ Բամբակի արտակարգ ելեւէջները յեղաշրջում մը առաջ բերին գործերու թոյլ ու դանդաղ գնացքին վրայ և շատ տարիներու դիզուած սղոքը սպառեցաւ։ Բայց գաւառներու մէջ ձմեռնային գործերը նոյն օգեւորեալ համամտութիւնը չտուին։ պարզապէս ձմեռուան սաստկութեան հետեւանքով։ Ներկայ տարւոյն սառուցիկ ձմեռը առիթ տուաւ մտածելու որ գարնան ու ամառուան գործերն ալ դանդաղ ընթացք մը պիտի ունենան, այնպէս որ շարունակ երկու ամիս գրեթէ քիչ ապապրանքներ հասան հոս, այն ալ սեռակները չկորցնելու համար միայն պատրաստուած։

Թէեւ առաջին պատճառը այս էր հրապարակին հանդարտութեան, սակայն երկրորդ պատճառն ալ ո՛չ նուազ կարեւոր դեր ունեցաւ որպէս զի վաճառականները ապրանքի չմտնեն։ Ամէնէս ծանօթ է բամբակի պայքարը որ մղուեցաւ բոլոր աշխարհի մէջ, ա՛նքան տակնուվրայութիւն առաջ բերելով։ Բամբակի այս տարօրինակ ելեւէջներուն հետեւանքով, Թուրքիոյ վաճառականներն ալ orsին տալէ դադրած են և նոյն իսկ ներքին գաւառներու վաճառականներն ալ ապրանքի տակ մտնելէ կը խուսափին։

Այս է երկրորդ պատճառը առեւտրի։ ներկայ saison morteին։

Հիմա մեծ կեդրոններու,— ինչպէս կ. Պոլսոյ, Իզմիրի, Պէրութի— վաճառականները համոզում գոյացուցած են թէ բամբակը ուռ կ'անկում պիտի չկրէ և առ այժմ չենուելիք ապրանքները բնաւ պիտի չզղջուին ձնոր խաղերէն։ Բայց վախը կը կասեցնէ անոնց գործունէութիւնը, քանի որ դեռ գաւառներու մէջ կատարելապէս համոզուած են թէ բամբակին անակնկալ ռնկում մէնք ապրանքները օրէ օր կ'իյնան և խոնմուրիւն կը նկատեն ապրանքի տակ չընկնելի։

Այս կարծիքին հեռեւանքներէն փոխարեալու համար, Ա երիկեան բամբակեղէնից ընկերութեան տեղական ներկայացուցիչը մասնաւոր շրջաբերակներով մը կը ջանայ ջրել այն բոլոր զրոյցները, որոնք բերնէ բերան աւելի մեծ համեմատութիւններ կ'ստանան։

Թ. ՇԱՒԱՐԾ

* *

Ահաւասիկ վերոյիշեալ շրջաբերականի բառական թարգմանութիւնը։—

STRONG & TROWBRIDGE Co.
EXPORTERS

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՄԲԱԿԵՂԷՆՔ

ԳԻՆԵՐԸ ՀԱՍՏԱՏ ՊԻՏԻ ՄՆԱՆ

Այսքի առջեւ ունենալով Ամերիկայի բամբակեղէն երբ հրապարակին այժմու վիճակին վրայ ընդհանուր օրալ ըմբռնումը, խորհելանք թէ անօգուտ պիտի չըլլայ այս տարեքներու մասին նեւ Եարքի կարծիքը հաղորդել շահակիցներուն։

Անչուշտ կարդալով այն տեղեկագիրները, որոնց համեմատ Ամերիկայի բամբակին հունձքը 12,000,000 հակը պիտի անցնէր, և այքի առջեւ ունենալով խամ բամբակին անկումը, վաճառականներէն ոմանք բամբակնէղէնների համար յաւագոյն գիներ յուսային։ Սակայն լրջօրէն նկատի առնուելիք կարեւոր խնդիր մը կայ զոր ցարդ չեն կրցած գնահատել իր իսկական արժէքով։ Ակնարկել կ'ուզենք orpինկի և orpիի այն մեծաքանակ ապապրանքները որոնք չարունակաբար կը հասնին, մանաւանդ Զինասանի հրապարակներէն։

Զինասան, Հնդկասան և Կարմիր ծովու նաւանգիստները ամիսներէ ի վեր բամբակեղէնի կարեւոր գնումներ ըրին և տակաւին իրենց անցեալ տարւան պայմանագրութիւնները լրացան, ուրիշ ապապրանքներ տուին որոնց կատարելագործ պիտի զբաղեցնեն Ամերիկեան գլխաւոր գործարաններէն շատերը մինչեւ ներկայ ամսոյս վերջը։ Օրինակի համար. վերջին Փնար. 15-20ի շաբթուան մէջ Զինու հրապարակներու հաշուոյն 125,000 հակէն աւելի ապրանք արուած է Ամերիկայի, յանձնումները Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր ու Նոյեմբեր ամիսներուն ըլլալու պայմանով։

Բռնուած մարքաներէն, ըլլա՛յ orpինկ, ըլլայ orpի, չատ փոքր մաս մը միայն կրնայ յատուկիկայ մանրանոցին։ Ա գալաքը երեք ամիսէն առաջ կարելի չէ տանելու թէեւ Թուրքիոյ վաճառականներուն կողմէ այս մարքային համար եղած խնդրանքը ուրիշ մէկ քանի մարքաներէ աւելի նուազ է, այսու հանդերձ այս մարքան չենը գործարանները ի ձեռին ունին հակայ պայմանագիրներ Մ. Արեւելքի հրապարակներուն համար։ Ուստի մենք նիւթապէս անկարելի կը նկատենք դեռ քանի մը ամիս գալաքը Ա.ի գիներին վրայ անկում մը, նոյն իսկ ամենափոքր։

Լուր կայ թէ ձեռքն 1,000,000 հակ խամ բամբակի գնման համար պայմանագրութիւն մը գրած է։ Շատ մը Ամերիկեան մեծ գործարաններ այժմ իրենց պայմանագիրներուն գործադրութեամբը զբաղած ըլլալնուն, սակայնած են չընդունիլ նոր գործ։

Իրաց այսպիսի վիճակ մը բաւական է մեզի լուսակ կերպով ցոյց տալու թէ ամենադիպուն կարելիութիւն մը կայ մօտերս բամբակեղէնի գիներու անկման։

Թարգմ. Վ. ԻՊՇԷՆ

Մ. ԽՄԲ.—Այս շրջաբերականը չենք յանձնարարեր որ անպատճառ իբրեւ պատգամ ընդունին մեր վաճառականները։ Մինակ իրը կարծիք մը կը ներկայացնենք, որուն վրայ անշուշտ կը նայեն իրենք ալ դատաստան ընել։

* *

ԲԱՄԲԱԿԻՆ ԳԻՆԸ

Երէկ իրիկուն Մանչէսթրէ եկած հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ բամբակի վերջին գինն է 4.29։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ

(1905 8 Մարտ Երեքշաբթի)

ՑՈՐԵՆ

Շերամակ Առաջին օրան	38¾-39¼	փարա
» Երկրորդ »	38-38¼	»
Մախլութ »	36-37	»
Զավարլը »	34-35½	»
Սէրթ առաջին, օրան	37—38	փր.
» միջին տեսակ	35-36	»

Այսօր ժամանեց 25 վագոն ցորեն Անատոլ։

Ա Լ Ի Ի Ր

Տեղական քրմա Ա. պարկը 72-73 ղ.
» » Բ. » 68-70 »

ՍԻՄՈՆ ՉԷՕՄԼԷԲԷՆԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՍԵՐ 2

ՀԱՒԱԲՈՒԾՈՒԹԻՒՆ

Ցաւալի է ըսել որ հակառակ մեր մէջ երկրագործական գիտութեանց ձեռնհաս մասնագէտներ գտնուած ըլլալուն, հաւաբուծութիւնը այսօր կը մնայ ճիշդ այնպէս ինչպէս որ էր ասկէ հարիւրաւոր տարի առաջ։

Մշակը կը տխալի կարծելով թէ իր քրանթոր և տժանելի աշխատութիւնները, զորս կը վատնէ հողի կոյսերուն համար, միայ միջոցը եղած ըլլան իր ապրուստին ու իր հարստութեանը։

Երկրագործութիւնը երբ ակաւ դիտաւորութիւններու կարգը դասուիլ, ցոյց տուաւ մեզի թէ իր մէջ այնպիսի բաժանումներ ունի որոնք երբեմն հնարդինոց մշակումէն, ցորենի, գարիի և վարտակի հասկերէն աւելի երախտագէտ ու արդիւնաւոր կրնան ըլլալ։

Այս բաժանումց կարգին մէջ կը դասնք դասել դուարարութիւնը, հաւաբուծութիւնը, չերամաբուծութիւնը, ելն. որոնք երբ գիտութեան մեզի տուած խորհուրդներով գործադրուին, հարստութեան ճշմարիտ գանձեր կը ներկայացնեն երկրագործին, և հարստութեան անսպառ աղբիւրներ կ'ակսին ցողել անոր օճախն ու ընտանիքը։

Այս տիւնակներուն մէջ երբ անտեսական ծանօթութիւններ կուտայինք, աշխատութեան վրայ խօսած առենիս ըսած էինք թէ կան կարգ մը աշխատութիւններ որոնք ոչինչ կամ գրեթէ ոչինչ արդիւնքներ կուտան, եթէ նախապէս փորձուած չըլլան։

Հեռեւաբար նպատակնիս պիտի ըլլայ մեր տարիք ծանօթութիւնները հաստատել ու հիմնել գործնական ուժեղ խարիսխներու վրայ։ Կը մտածենք թէ հաւաբուծութիւնը հաւասարապէս թէ՛ մշակին և թէ գիւղացիին օգտակար պիտի կրնայ ըլլալ անոր համար որ երբ ընտանիքին հայր մշակը իր հաւուն մանչ զաւակին հետ ձեռք ձեռքի տուած դաշտերուն մէջ, գութանին ու տրօրին և կամ բահին ու բրիչին գլուխը անցած ատեանի, անդին ընտանիքին մայրն ալ իր հասուն աղջիկներուն և հարսերուն հետ թէ՛ իրենց զբաղանքը հոգացելու և թէ իրենց ամուսնոյն և հայրիկին օգնած ըլլալու համար կրնան հաւաբուծութեան և դեռ ասոնց պէս արհեստներով կրկնապատկել ընտանեաց հարստութիւնը։

* *

Թէ ի՛նչ տեսակ վայրերու վրայ պէտք է հաստատել հաւնոցներն ու հաւբակները։

Հաւերը երեք նպատակի համար կը սնուցանենք։

Ա.— Իրենց արտադրած հաւկիթին համար։

Բ.— Իրենց համեղ ու փափուկ մսին համար։

Գ.— Յեղերու բազմացումին համար, իբրեւ խարսաի (տամբզլզգ)։

Ինչ որ ալ ըլլայ մեր նպատակը, բնական է որ հաւերնուս բնակարան մը պէտք է տանք։ Ընդհանրապէս մենք մեր պարտէզներուն ամէնէն անպէտ, խոնաւ տեղ չտանող, ո՛և է բոյսի ձգելուն իսկ անյարմար վայրերն են որ կը յատկացնենք մեր հաւերուն։

Հոն ուր բոյսը չապրիր, և ուր խոնաւութիւնը կը զեղու, հիւանդութիւնները միայն կրնան ուրիշ։ Ասոր համար եթէ կ'ուզենք մեր հաւերէն օգուտ, կարելի եղածին չափ պէտք է որ չընտրենք այս տեսակ տեղերը։

Գէտք է որ հաւնոցներու գետինը չոր, ուստուտ եւ փխրուն (փտրոզ) ըլլայ։ Իսկ եթէ սարդուած են ճանճանուտ ու ոզոմուտ գետինները վրայ չենել մեր հաւնոցները, այն տեղ մեզի իրեւ միակ միջոց կը մնայ տահնցած ըսուած գործողութիւնը որ է առուցեր բանալ։

Հողը խիստ ապէկ խոնաւնկ փոքրիկ վերջ անոր չեղ (պայր) ձեւ մը պէտք է տալ։ այնպէս որ չեղին գագաթին, այսինքն է՝ բարձր կէտին վրայ գրասնի հաւնոցը, իսկ էն ցած մասին վրայ պէտք է որ խրամներ (tranchée) կամ փոսեր չենենք։

Խրամները հայերէն Ս գրին նմանող փոսեր են. միայն թէ հզին եւրոպին հաւասար գանուող մասը աւելի լայն պէտք է ըլլայ եւ այս մասիարգակէն վար գանուող մասը երթալով պէտք է նեղնայ։

Խրամներու խորութիւնը ճշդող թիւ մը տալ գրեթէ անկարելի է, քանի որ անիկա միայն կաւին նեղ կամ առատ գոյութենէն կախեալ է։

Ինչպէս ծանօթ է, կաւուտ (էիլի) հողերն են որ ջուրերու անցքին արգելք ըլլալով տիզմեր ու ճահիճներ կը կազմեն շարունակ։ Խորութեան չափը ուրեմն ձգելով մեր մասի բնիներդողներուն (*), անցնինք խրամներու չինութեանց։

Խրամները երկու տեսակ են, մին բաց միւս գոց։ Բաց խրամ ըսուածը մեր գիտցած ճանճանէներն են զոր չատ անգամ երկրագործը իր դալոին չորկզմը կը չինէ որպէսզի անձրեւալուրը այդ խրամներուն մէջ հաւաքուելով չվնասէ իր հունձքին։

Խրամները երկու լայնութիւն ունին —մէկը՝ հողին մակերեւոյթին հետ հաւասար գանուող մասը, իսկ միւսը փոսին խարիսխն է։ Այս երկու լայնութիւնները պէտք որ համեմատական ըլլան։ Օրինակի համար, եթէ մակերեւոյթին հետ հաւասար գանուող փոսին լայնութիւնը 70—80 սանդիմէթր ըլլայ, այսինքն արշինին քիչ մը աւելի, այն տեղ խրամին խարիսխն ալ պէտք է որ գոնէ 35 - 40 սանդիմէթր ըլլայ։

ՀՕՏԻՈՆ
Մասնագէտ Երկրագործական գիտութեանց

(*) Այն հաւաբոյծները որոնք կը փափաքին այս մասին աւելի որոշ տեղեկութիւն մը առնել, կրնան իրենց հարցին հանգամանքը մանրամասնօրէն ծանուցանել Տեար Հօտիոնի, որ պատրաստ է բան ամամ աւելի ընդարձակ եւ գործնական թելադրութիւններ ընել։ Ծ. ԽՄԲ.

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅԱԷՐԵԱՆ